

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У С.А.П. ВОЈВОДИНИ

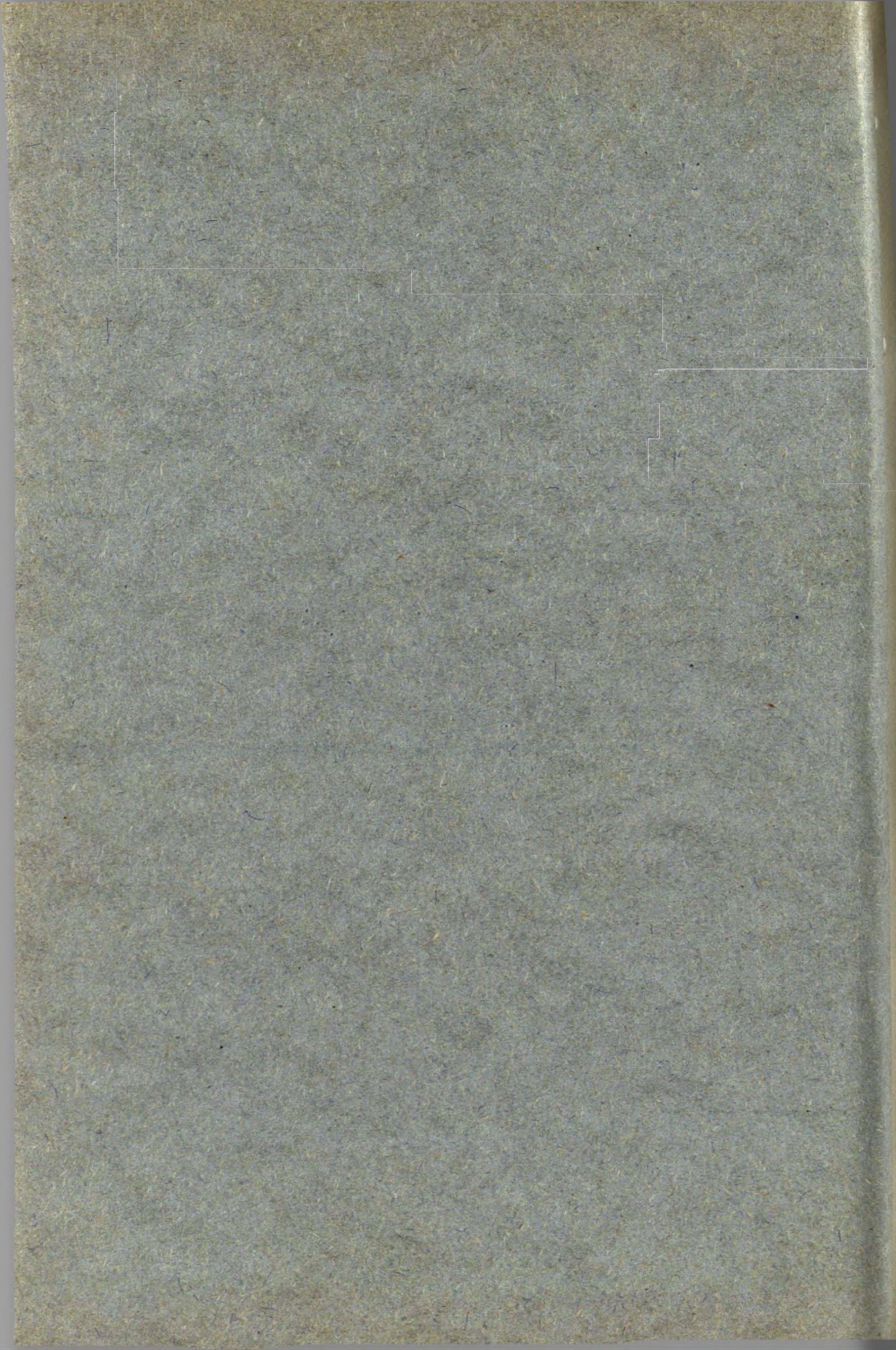
Година XX

Нови Сад, март, 1971.

Број 3

САДРЖАЈ

Милорад Ботић	Педесетогодишњица Адвокатске коморе у Новом Саду;
Др Стојан Михајловић	Појам опасне ствари (II);
Коста Месаровић	Заједничка својина;
Др Карло Ковач	Новији правци у развоју медицине и права;
Др Михаило Митић	Саобраћајна милиција и људска права;
	Из судске праксе;
	Службена саопштења.

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У С.А.П. ВОЈВОДИНИ

Година XX

Нови Сад, март, 1971.

Број 3

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ У НОВОМ САДУ

(припреме за прославу)

Ове, 1971. год., навршава се педесет година од оснивања Адвокатске коморе у Новом Саду, која је од тога времена, па до данас, континуирано (изузев године окупације 1941—1944) окупљала као стручно-професионална и друштвена организација адвокате и адвокатске приправника са територије Војводине.

Годишња скупштина Адвокатске коморе у САПВ — одржана 6. јуна 1970, одлучила је, да се педесетогодишњица развоја адвокатуре у Војводини и плодног деловања Адвокатске коморе у Новом Саду обележи на уобичајени начин, пригодном прославом. Овластила је Управни одбор Коморе да ову прославу организује и спроведе.

Управни одбор Коморе, на својој седници 5. септембра 1970. год. образовао је Одбор (организациони) за прославу педесетогодишњице Адвокатске коморе у Новом Саду, у који су ушли адвокати из свих бројнијих радних одбора, неколико чланова савета Коморе и представници адвокатских приправника. За председника Одбора за прославу изабран је Милорад Ботић, адв. из Н. Сада, за потпредседнике: Др Јожеф Варади, адв. из Зрењанина и Олга Царић, адв. из Н. Сада. Секретар Одбора: Катица Малешев, дипл. прав., службеник Коморе. Одбор за прославу добио је задатак: да изради план прославе, спроведе организацију и да предложи нацрт свечаног и радног дела програма прославе.

Управни одбор Коморе, на истој седници, одлучио је, да се формира и Почасни одбор за прославу, који би сачињавали (по пристанку): представници друштвено-политичке заједнице Покрајине, представници Пок. конференције соц. савеза радног народа Војводине, представници органа правосуђа, угледни јавни радници. Савет и Управни одбор утврдили су оријентациону листу, са које ће се позвати поједине личности, за почасни одбор. Почасни одбор је у формирању.

Одбор за прославу израдио је нацрт плана и програма прославе. Одржавање прославе утврђује се за 24. и 25. септембар 1971. Први део прославе је свечани, јубиларни, посвећен педесетогодишњици: свечана академија, у некој од већих репрезентативних сала у граду (по могућности сала Покрај. скупштине) Свечана академија одржава се првог дана прославе, пре подне (почетак у 10 часова са програмом: 1) Отварање Академије пригодним говором Председника Коморе, 2) Предавање са темом: Педесетогодишњи развитак адвокатуре у Војводини и педесетогодишњица Адвокатске коморе у Н. Саду (Милорад Ботић, адв. из Н. Сада). 3) Пригодни говори, поздрави — представника организација, гостију и појединаца. После Академије пријем, а по подне, обилазак музеја и галерија у Н. Саду. Увече представа у Српском народном позоришту за учеснике прославе (Стерија или К. Трифковић). Други део прославе (другог дана) је радни. Изложиће се и претрести две савремене теме 1) Неки проблеми адвокатуре у савременом друштву, 2) Нека питања правног система у СФРЈ. Назив и обим тема, као и известиоце, накнадно ће одредити Управни одбор. Тезе за теме биће благовремено објављене и достављене Радним одборима, да би се у претходну дискусију у обради тема укључио што већи број чланова. На основу ових материјала ће генерални извештај изнећи тему на радном састанку прославе. Обе теме ће се на радном делу прославе претрести и продискутовати. Радни део је предвиђен за време од 9 до 14 часова. По подне: пријем или заједнички ручак. Увече: банкет или бал (на Тврђави). Трећи дан (недеља) излет у Фрушку Гору (за госте).

Уређивачки одбор „Гласника“ приредиће посебно, јубиларно издање „Гласника“ — споменицу педесетогодишњице. У овој споменици биће објављена сва имена адвоката, чланова Коморе од оснивања до данас, а према реду уписа у именик адвоката Коморе од 1921. до 1971. године. Обрадиће се кратак приказ живота и рада најистакнутијих адвоката овог раздобља (који нису живи). Објавиће се предавање о развоју адвокатуре у Војводини за протеклих педесет година (централна тема прославе). Реферати радног дела прославе и неки од кореферата на ове теме. Сем тога уређивачки одбор „Гласника“ је позвао неке сталне сараднике и друге угледне правнике да сачине своје посебне прилоге (по свом избору) за Споменицу.

„Гласник“ Адвокатске коморе, у овој години, ушао је у двадесету годину свог сталног излажења (у послератној серији), па ће се на прослави Коморе обележити и овај јубилеј, а посебно у Споменици.

Одбор за прославу предложио је Управном одбору Коморе да на прославу позове од страних гостију: Председника (представника) Међународне уније адвоката, по два представника Земаљског савета Адвокатских комора Мађарске (Будимпешта) и Адвокатских комора у Кечкемету, Сегедину и Печују (Мађарска), те два представника Адвокатске коморе у Темишвару (Румунија).

Комора преко Савеза адвокатских комора Југославије учествује у раду Међународне уније адвоката, па је заинтересована и даље одржава ове везе. Са земаљским саветом Адвокатских комора у Будимпешти одржава Комора већ дуже времена присне везе. Са Адвокатском комором у Кечкемету успостављена је колегијална и стручна сарадња у оквиру веза Покрајинског удружења правника Војводине. Адвокатске коморе у Сегедину и Печују у досадашњим контактима показују велико интересовање за професионалном и стручном сарадњом. Сем овог савременог интереса за сарадњу указујемо на чињеницу да поводом прославе постоји и изван историјско правни моменат од значаја за прославу, јер је Адвокатска комора у Новом Саду приликом свога оснивања после првог светског рата преузела изван брoј чланова од Адвокатских комора у Сегедину, Печују и Темишвару. Успомене и још понеки живи колега, жива су спона наших некадашњих и садашњих веза. Адвокатска комора у Темишвару са којом су тек недавно успостављени контакти показује велико интересовање да се наше везе прошире и продубе.

Од домаћих гостију одбор је предложио да се позову представници Савеза адвокатских комора, представници свих Адвокатских комора у Југославији, представници друштвено политичке заједнице покрајине и Новог Сада, представници друштвено политичких организација, Правних факултета (у Новом Саду, Београду и Загребу), представници правосуђа, културних организација и неки истакнути адвокати и правници из Југославије. Свега педесет-шездесет особа.

Одбор је формирао посебан пододбор за техничко-материјална питања прославе, која треба да изврши потребне прорачуне те их благовремено достави Управном одбору на разматрање и одлуку.

Милорад Ботић

ПОЈАМ ОПАСНЕ СТВАРИ (II)

III

Како је већ у уводу речено, југословенска судска пракса одмах после ослобођења прихвата правна правила некадашњег аустро-угарског права о објективној одговорности за штете које се догађају при саобраћају жељезнице и трамваја као и моторних возила.⁴⁴

Међутим, под утицајем совјетског права⁴⁵, Врховни суд ФНРЈ заузима становиште да се има применити објективна од-

⁴⁴ Одлуке ВСХ Г 291/46, Гж 600/47 и Гж 921/47 које цитира М. ВУКОВИЋ оп. цит. стр. 187.

⁴⁵ Тако и М. ВУКОВИЋ оп. цит. стр. 184 и Љ. МИЛОШЕВИЋ оп. цит. стр. 144.

говорност „... када је штета проузрокована оруђем које собом, под условима редовно-правно допуштене и социјално корисне употребе, ствара повишену опасност за околину. Због те повишене опасности која је у природи самог оруђа и његове редовне употребе, нужна је и особита предострожност власника оруђа, односно лица које оруђем располаже до тог степена, да се потпуно осигура лична и имовна безбедност околине. Али због сложености операција са таквим оруђем немогуће је често пута доказати да се штета догодила кривицом власника”. Због тога се намеће практична потреба да се уведе „... одговорност за штету на основу самог факта да је штета настала самом употребом оруђа, која собом ствара повишену опасност за околину”, односно да је „пракса судова деловила правно правило да предузећа, удружења и лица, чија делатност ствара повишену опасност по околину, одговарају за штету која услед тога настаје, уколико не докажу да је штета наступила вишом силом или кривицом самог оштећеника.”⁴⁶

Полазећи од идеје која је била истакнута у француском праву, Преднацрт закона о накнади штете из 1951. г. даје оригиналну формулу опасне ствари, која је имала значајан утицај на даљи развој како судске праксе тако и правне теорије.

Бројне одлуке највиших судова несумњиво показују да нема дилеме у погледу примене објективне одговорности за штете које проузрокују машине и постројења која користе природне енергије⁴⁷, али да судска пракса није јединствена када је у питању штета коју проузрокују грађевине и домаће животиње.

Наиме, једно становиште се ослања углавном на предратна правна правила и тражи одговарајућа решења у њиховом оквиру. Због тога се на штете, које настану услед мана грађевина, примењује одговорност по кривици због пропуштања пажње која је потребна ради отклањања опасности⁴⁸, а на штете од домаћих животиња, због пропуштања потребног чувања и надзора.⁴⁹

Треба напоменути и то да ово становиште има у виду објективну одговорност само за штете које су проузроковане опасном делатношћу односно погоном, чак и онда кад се та одговорност везује за опасну ствар.⁵⁰

Да се предратна правна правила и некритички прихватају показује одлука Савезног врховног суда у којој се наводи да се ни пре ступања на снагу Закона о радним односима није могло применити правно правило Закона о јамчењу за штете проузроковане вожњом моторних возила од 9. 8. 1908. године о

⁴⁷ Већ познате пресуде Гж 11/47 и Гж 25/48 које наводи М. КОНСТАНТИНОВИЋ: Облигационо право стр. 112 и 113.

⁴⁸ Видети одлуке цитиране у примедби (1).

⁴⁹ Одлуке ВСБХ Гж 143/57 у ЗСО II/3—640.

⁵⁰ Видети одлуке ВСС Гж 1505/56 у ЗСО I/2—377, ВСХ Гж 215/62 коју цитира Б. НАДВОРНИК у Нашој Законитости бр. 2/66 стр. 122 примедба (17), и ВСЈ Рев 3391/62 у ЗСО VII/3—314.

⁵⁰ Одлуке ВПС Сл 448/66 у ЗСО XI/1—71, ВСЈ Рев 1673/65 у ЗСО XI/2—110 и ВСЈ Гж 113/67 у ЗСО XIII/1—49.

каузалној одговорности радника привредне организације који је возећи трактор проузроковао штету.⁵¹

Међутим, друго становиште не само да критички примењује предратна правна правила него и уводи нова решења у складу са економским односима, материјално техничким стањем и стварним потребама савременог друштва.

Тако се на пример истиче да моторно возило представља ствар са повећаном опасношћу за околину увек док се налази у покрету без обзира на то да ли се креће јавним путем, као и да власник односно корисник моторног возила одговара по начелу објективне одговорности за штету и оној особи коју превози из услуге бесплатно, те да се више не могу примењивати одговарајућа правна правила закона из 1908. године са разлога што у време доношења тог закона саобраћај моторних возила није био толико развијен да би представљао масовну опасност за лица која долазе с њиме у додицај.⁵²

Установљавајући објективну одговорност власника грађевине, конкретно за штету коју је једно лице претрпело при паду низ хотелске степенице, истакнуто је да се начело правне сигурности грађана увек мора узети као мерило код испитивања да ли се суд ограничава на примени правних правила садржаних у ранијим законима или иде преко тих правила а у складу са начелима правног поретка те да начело правне сигурности захтева да сопственик односно корисник зграде одговара због објективних својстава зграде без обзира да ли до њега има кривице што је настала штета.⁵³

Поводом штете коју проузрокују животиње заузето је становиште да одговара сопственик, било да је животиња код њега било да је залутала или побегла, а ослобађа се одговорности ако докаже да је штета настала услед више силе, искључиво кривицом трећег лица или кривицом оштећеника, односно да се примењују правила одговорности за опасне ствари.⁵⁴

Приликом одлучивања о случају када је један гледалац, гурнут од упаничене масе која је због невремена нагрнула на покривени део трибине, пао преко ограде и повредио се, односно о случају, када се приликом извођења филмске сцене масовног уласка логораша у импровизовани логор један шездесетогодишњи статиста повредио, дато је образложење да неорганизована маса може сама по себи да представља опасност за појединце у маси и изван ње и да објективна одговорност физкултурног друштва настаје самим фактом да је штета проузрокована делањем масе, односно да извођење масовне сцене само по себи ствара опасност за статисте.⁵⁵

Ово становиште ствара дилему да ли је у питању опасна делатност или масу људи треба прогласити опасном ствари. Ме-

⁵¹ Одлука Рев 1467/60 у ЗСО V/3—325.

⁵² Одлуке ВСХ Гж 3078/65 у Нашој законитости бр. 2/66 и ВСХ Гж 243/68 у ЗСО XIII/2—158.

⁵³ Одлука ВСЈ Рев 1517/59 у ЗСО V/1—27.

⁵⁴ Видети примедбу (2).

⁵⁵ Видети одлуке у примедбама (5) и (6).

Ћутим, ради се о погрешној формулацији пошто је у оба случаја у питању ствар, трибине и импровизовани логор, која услед употребе тј. неорганизованог кретања масе постаје опасна.

Примењујући првобитно објективну одговорност за делатност односно извор или оруђе са повишеном опасношћу за околину, ово становиште се постепено опредељује за појам опасне ствари.⁵⁶

Анализа савремене југословенске судске праксе показује да опасне ствари могу бити покретне и непокретне, имајући при том у виду физичка а не правна својства — жељезнице, бродови и зграде —, динамичне и интерне — машине и подрумски отвор на улици — у разним агрегатним стањима — експлозив, електрицитет, бензин и гасови —, просте, сложене и скуп ствари — токарски нож, машина, градилиште⁵⁷ —, активирана људском руком или не — избачена из стана или опасно обешена —, под управљањем или не — моторно возило и одбегла животиња —.

Међутим, треба поново истаћи да се и данас у појединим судским одлукама објективна одговорност за опасне ствари у суштини своди на опасну делатност односно погон.

Мада се, нарочито у новијој правној литератури прихвата интегрални појам опасних ствари, у нашој правној теорији су присутни и другачија схватања.

Тако се по једном ранијем гледишту⁵⁸ указује на разлику између делатности са повећаном опасношћу и опасне ствари. Делатност представља повећану опасност када у њезином редовном току, већ по самој њезиној техничкој природи и начину обављања могу бити угрожени људи или имовина. С обзиром на техничку природу индустријских постројења која су састављена од великог броја различитих ствари, она су мање опасна због самих ствари а више због недостатка и пропуста у техничком устројству, производном процесу и оргаинзацији рада, те се због тога од држалаца тражи нарочита брижљивост у циљу отклањања таквих недостатака и избегавања таквих пропуста. За штету од таквих делатности предвиђена је увек објективна одговорност. Насупрот томе, појам опасних ствари тј. покретних и непокретних које саме по себи, по свом положају или начину употребе представљају опасност за људе и имовину у тој мери

⁵⁶ „Као опасна ствар сматра се она чији положај или употреба или само постојање представља опасност за околину...“ одлука ВСБиХ Гж 12/56 у ЗСО I/1—142, „Тек употребом аутомобил постаје опасна ствар.“ одлука ВСЈ Рев 1673/65 у ЗСО XI/2—110, „... сода-флаша напуњена сода-водом под притиском увек је опасна ствар...“ јер се у њој „крије латентна повећана опасност...“ одлука ВСЈ Рев 3881/62 у ЗСО VII/3—313, „... рудник самим својим постојањем чини повећану опасност за околину...“ одлука ВСС Гж 1033/57 у ЗСО II/2—372.

⁵⁷ „... да је такав нож опасна ствар...“ одлука ВСХ Гж 3049/68 у Нашој законитости бр. 6/69, „... цело градилиште... представља повишену опасност за људе.“ одлука ВСС Гж 1678/56 у ЗСО I/2—376, па се начело о каузалној одговорности има применити „... на читав комплекс саобраћајног објекта, тј. и на пругу, саобраћајне знаке и нужни околни терен.“ одлука ВСЈ Рев 1844/61 у ЗСО VI/3—246.

⁵⁸ С. ЈАКШИЋ: Облигационо право — 1960 стр. 346 и др.

да морају бити са већом пажљивошћу употребљаване и чуване, обично се схвата шире и обухвата и ствари за које се не би могло рећи да су, бар у правилу, опасне. Пошто су по степену опасности различите и основ одговорности није јединствен: некад се ради о чисто објективној одговорности, некад о одговорности за друге а некад о субјективној одговорности. Према томе, ради се о нарочитим условима одговорности за штете које настају у вези са држањем или употребом неких ствари које се називају опасне. То су савремена саобраћајна средства која се не покрећу људском или животињском снагом, животиње, грађевине и стан. За штете које проузрокују жељезнице, бродови у саобраћају на унутрашњим водама, рудници, аутомобили, ваздухоплови и за штету из стана предвиђена је објективна одговорност, док се за штете од животиња и грађевина одговара по кривици.

По другом становишту⁵⁹ формула опасних ствари има недостатака јер је неодређена и критеријум опасности се временом мења. Осим тога, постоје делатности предузећа у којима се не употребљавају опасне ствари тј. савремена техничка средства која користе природне силе, па ограничење одговорности предузећа само на опасне ствари не би имало оправдања. Треба разликовати општа правила објективне одговорности која се примењују на фабриканте, послодавце, држаоце животиња итд. од посебних правила одговорности жељезнице и других транспортних предузећа, аутомобилиста, државе за војне вежбе, ваздухоплова, опасних предузећа и слично. У недостатку законских прописа о посебној одговорности, наша судска пракса треба да примењује општа правила на индустрију, грађевинска предузећа и слично, а да изграђује посебна правила за поједине опасне делатности, како не би дошло до уједначавања основа одговорности и њихових правила до те мере која нема теоријског оправдања. Тада неће бити потребно да се пропуст ограђивања или осветљавања степеништа на грађевини или целог градилишта обухвата појмом делатности са повишеном опасношћу, како то чини наша судска пракса.

Карактеристично је за оба становишта да формално прихватају појам опасних ствари али му дају различите садржаје. У суштини, оба полазе од објективне одговорности за опасне делатности и са тих позиција критикују и указују на наводне недостатке појма опасних ствари.

Међутим, те критике се не би могле прихватити као оправдане.

Пре свега, делатност може бити опасна само због употребе опасних ствари, пошто би иначе требало замислити да човек врши неке опасне покрете телом али би у том случају настала одговорност по кривици.⁶⁰

Схватање да за штете од опасних ствари не постоји јединствени основ објективне одговорности је недоследно. Наиме,

⁵⁹ А. ГОЛДШТАЈН: оп. цит. стр. 29 и 34 и др.

⁶⁰ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: оп. цит. Архив 3/52 стр. 300.

ако се прихвата теорија објективне одговорности за опасне ствари, онда се мора прихватити таква одговорност за штету коју проузрокује свака опасна ствар. Несагласност може бити само у томе која је ствар опасна.

Нестоји ни примедба да је недостатак формуле опасних ствари у томе што је неодребена.

Наиме, ни појам кривице није ближе одређен и сви покушаји да се кривица дефинише су остали безуспешни.⁶¹

Историја права показује да се одговорност по кривици појавила на одређеном ступњу друштвеноекономског и правног развоја, првобитно за поједине случајеве и да је тек касније уобличена у општи појам кривице.⁶²

Исто тако, без обзира да ли се објективна одговорност уводи законима или путем судске праксе, уочљива је тенденција у упоредном праву да се првобитна одговорност за штете од појединих ствари прошири путем мање — више општих формула одговорности за опасне делатности или опасне ствари.

Приликом испитивања кривице, судија врши поређења са понашањем које би се могло очекивати од разумног човека у таквој ситуацији. Код расправљања о одговорности за опасне ствари, судија такође врши поређења и испитује да ли је нека ствар у конкретном случају била опасна и да ли је баш та опасност била узрок штети.⁶³

Дакле, кривица и опасна ствар су они општи појмови који са промењеним приликама могу добити другачију садржину.⁶⁴

Њихова сврха је да утврде ко коначно треба да сноси проузроковану штету.

Неке ствари ће због своје природе бити увек опасне, друге због своје особине, а неке ће постати опасне тек употребом или положајем који им је дат.⁶⁵ Због тога није искључено да се у судској пракси, па чак и прописима, утврди иманентна опасност неких ствари или пак одреде и посебна правила за поједине опасне ствари или одређене случајеве.⁶⁶

Међутим, суштински је битно то да ова општа формула опасних ствари омогућује да суд у сваком конкретном случају утврди евентуалну опасност за сваку па и ново произведену ствар.

Већ је указано на тешкоће аустријске судске праксе да прошири објективну одговорност на електричне жељезнице и трамваје, трелејбусе итд., иако је сасвим очигледно да нема

⁶¹ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: оп. цит. ибид.

⁶² Д. СТОЈЧЕВИЋ: Римско облигационо право — 1960 стр. 41 и др.

⁶³ Наиме, пушка је опасна ствар (одлука ВСС Гж 3783/61 у ЗСО VI/3—245) и за повреду услед распрскавања пушчане цеви настаје објективна одговорност али, ако неко кундаком повреди треће лице одговара по кривици.

⁶⁴ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: оп. цит. ибид.

⁶⁵ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: оп. цит. ибид.

⁶⁶ Видети: М. КОНСТАНТИНОВИЋ: Облигационо право стр. 115 и др., исти аутор Облигације и уговори чл. 141 до 145., Љ. МИЛОШЕВИЋ: оп. цит. стр. 147 и др., Б. ВИЗНЕР: оп. цит. стр. 779 и др.

никакве разлике у опасности између тих врста саобраћајних возила.

Карактеристично је да су у државама које имају посебне законе о објективној одговорности за поједине опасне погоне донети закони о одговорности за атомску штету, док атомске силе Совјетски савез и Француска такве посебне законе немају, јер се сматра да су довољна и постојећа правила о одговорности за опасну делатност односно ствари.⁶⁷

И у нашој правној теорији стављен је предлог да се грађанскоправна одговорност за атомске штете регулише путем посебног закона.⁶⁸ Наводи се да постојећа правна правила о одговорности за опасне ствари нису адекватна огромном ризику који ствара атомска енергија и да је зато потребно увести начело поопштрене објективне одговорности коју не може искључити кривица трећег лица. Осим тога, због специфичне тежине доказивања узрочности, одговорност корисника атомских уређаја треба проширити и на случајеве када је штета вероватно настала од тог уређаја. Предлаже се, даље, правно каналисање на корисника уз истовремено ограничење висине накнаде штете.

Међутим, треба предходно нагласити да предмет грађанскоправног регулисања не би могле бити тзв. катастрофалне штете које прерастају у природне несреће као што су земљотреси, поплаве и слично тако да друштвена заједница преузима њихово санирање односно тзв. анонимне штете, код којих је несумњиво утврђено њихово атомско порекло али је извор проузроковања остао непознат, или је атомско порекло сумњиво пошто радијације могу да изазову „класичне болести“ као што су рак, леукемија и др., те се овакве анонимне штете и не могу решавати правилима индивидуалне грађанскоправне одговорности, већ се накнада штете може решити у неком систему колективне одговорности који не оперише појмом узрочне везе.⁶⁹

У погледу осталих атомских штета постојећа правила одговорности за опасне ствари омогућују суду да их примени и на специфичне услове атомске штете.¹⁰

Наиме, имаоник ствари се ослобађа одговорности ако докаже не само да је штета настала искључиво кривицом оштећеника или трећег лица него и да он исту није могао предвидети и последице није могао избећи,⁷¹ што омогућује суду да ослобођење имаоника од одговорности сведе на разумну меру. Предлог да кривица трећег лица ниуком случају не представља основ искључења одговорности не би се могао прихватити.⁷²

И у погледу доказивања узрочне везе, постојећа правила су довољна јер олакшавају положај оштећеника обавезом има-

⁶⁷ Видети примедбу (20).

⁶⁸ Д. СТОЈАНОВИЋ: оп. цит. стр. 88 и др.

⁶⁹ Д. СТОЈАНОВИЋ: оп. цит. стр. 89 и 91, исти аутор: Одговорност за накнаду генетичких, анонимним и закаснелих атомских штета стр. 40 и др.

⁷⁰ Љ. МИЛОШЕВИЋ: оп. цит. стр. 145, Б. ВИЗНЕР: оп. цит. стр. 766.

⁷¹ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: Облигације и уговори чл. 137 ст. 2.

⁷² На пример саботажа иностране терористичке организације.

оника опасне ствари да докаже да ствар није била узрок штете.⁷³ То омогућује суду да, имајући у виду специфичне последице атомске штете и садашњи ниво медицинске науке, обажеже имаоника да накнади штету чим утврди да постоји одређена вероватноћа да је на пример штетна последица могла да настане у вези функционисања атомског уређаја, јер имаоник неће бити у стању да докаже да опасна ствар није била узрок штете.

Уосталом, и у француском праву се овај проблем узрочности решава претпоставком да је ствар која је учествовала у настанку штете узрок и „чувар” се може ослободити одговорности само ако докаже да је ствар при настанку штете имала чисто пасивну улогу.⁷⁴

Остали аргументи нису од толиког значаја пошто се на пример проблем опасности економске пропасти имаоника може спречити путем осигурања.

Појам опасне ствари омогућује да се за неку ствар у конкретном случају утврди и нова опасност која раније није постојала. То би, на пример могао да буде случај са штетама које проузрокује моторно возило. Наиме, већ је указано да је аустријска судска пракса имала проблема у вези проширивања појма „погоном” моторних возила. И у нашој судској пракси се поставило питање одговорности за штете које моторно возило проузрокује изван јавних путева. Међутим, савремено моторно возило садржи у себи такве уређаје од којих сваки за себе представља опасност проузроковања штете. Услед неисправних електроуређаја може доћи до варничења и кад возило није у покрету, те до пожара и експлозије погонског горива, а на страни закочени аутомобил може изненада да крене и проузрокује штету. Нема оправдања одбити примену објективне одговорности и на овако настале штете само због тога што нису настале „погоном” моторног возила.⁷⁵

Преднацрт закона о накнади штете у дефиницији опасних ствари наводи да оне: „... представљају извесну опасност за околину, те морају бити надгледане и употребљаване са већом пажњом”.

Иако се оваквом формулацијом хтело дати мерило за утврђивање опасности неке ствари, иста може да наведе на мисао да се ради о одговорности по кривици због пропуштања веће пажње у надгледању и употребљавању коју изискује опасна ствар.⁷⁶

Становиште да се одговара по кривици због пропуштања нашло је место и у нашој судској пракси. Приликом расправљања о одговорности за штете које проузрокују опасне ствари

⁷³ М. КОНСТАНТИНОВИЋ: оп. цит. чл. 136 ст. 2.

⁷⁴ Д. СТОЈАНОВИЋ: Грађанско правна одговорност стр. 21, А. НАФТЕР: оп. цит. стр. 83.

⁷⁵ Слично предлаже А. НАФТЕР: оп. цит. стр. 19 за швајцарско право које усваја појам погона.

⁷⁶ Такво схватање се појавило и у француском праву. Видети: PLANIOL-RIPERTH: оп. цит. стр. 834, H. LALOU: оп. цит. стр. 665.

трећим лицима у неким судским одлукама се утврђује кривица која се састоји у пропуштању предузимања потребних заштитних мера.⁷⁷ Напуштајући првобитно становиште о објективној одговорности, новија судска пракса заузима гледиште да радна организација не може одговорати по правилима одговорности за опасне ствари него по начелу кривице због пропуштања предузимања ХТЗ мера.⁷⁸

Таква „деоба“ одговорности за штете од опасних ствари на објективну и субјективну не само да је теоријски неприхватљива⁷⁹ него практички и непокретна са разлога што судови толико проширују обим мера које је имаоник опасне ствари био дужан да предузме да прелазе на терен објективне одговорности.⁸⁰

Ова дилема је дошла до изражаја и у неким судским одлукама.

Врховни суд Војводине образлаже: „Ако је предузеће пропустило да постави хигијенско техничке заштитне мере на једној машини па услед тога радник претрпи штету, предузеће одговара за накнаду на основу кривице. Ако би се утврдило да би рад на тој машини у сврху експериментисања био технички неизводљив ако се поставе хигијенско техничке заштитне мере привредна организација одговара за штету према правилима о објективној одговорности власника опасног погона“.⁸¹

Међутим, Врховни суд Југославије такво образложење не прихвата и у истом предмету наводи: „Стоји кривица радне организације за штету од несреће на послу коју њен радник претрпи радећи на машини на којој се потребне хигијенскотехничке заштитне мере не могу спровести, без обзира да ли је на таквој машини радник радио експериментално, или у редовном процесу производње и да ли се ради о застарелом и немодерном типу машине. Машина и погонски уређаји, који угрожавају живот и здравље радника, имају се искључити из употребе“.⁸²

Становиште ВСЈ очигледно не води рачуна о животној стварности и захтева нешто што је практички немогуће.

Савремена индустријска па и друга производња изискује увођење све новијих машина и уређаја који морају проћи кроз експерименталну фазу, а користе и такве на којима је практички немогуће спровести све заштитне мере јер то не дозвољава сама њихова конструкција. Тражити кривицу радне организације ако их не искључи из употребе нема правне логике, јер је то у ствари ризик у који привреда мора да уђе ако жели

⁷⁷ Одлуке ВСЈ Рев 1947/60 у ЗСО V/3—331 и Рев 2189/60 у ЗСО VI/1—18.

⁷⁸ Б. ВИЗНЕР: оп. цит. стр. 742 и др. и тамо цитиране одлуке.

⁷⁹ Овае се не може расправљати о свим аргументима таквог става судске праксе пошто то прелази оквире овог написа.

⁸⁰ Ј. СТУДИН: Грађ. одговорност — Симпозијум 1966 стр. 295.

⁸¹ Одлука Гж 1485/64 у Билтену судске праксе Врховног суда Србије бр. 4/1965 стр. 31.

⁸² Одлука Рев. 962/65 Билтен бр. 6/66 стр. 21.

да сноси штету од таквог ризика? Радник свакако не и зато је и установљена објективна одговорност.

Такво становиште заузима Врховни суд Хрватске, позивајући се на одредбе члана 37. став 4. Устава СФРЈ које прописују да се радном човеку обезбеђује право на личну сигурност и на здравствену и другу заштиту при раду, те образлаже да је: „Тужено подузеће одговорно јер оно сноси ризик за материјал који се користи у раду, односно за све повреде које би настале било због каквоће материјала, замора материјала или грешака у самом материјалу, без обзира на могућности савршеније или мање савршене израде тог материјала”.⁸³

Међутим, позивање на Устав, а не примена правила о објективној одговорности за штете од опасних ствари, јасно показује неодрживост становишта које инсистира на утврђивању кривице радне организације због пропуштања спровођења заштитних мера.

Свакако да је и због таквог става судске праксе М. Константиновић у свом делу Облигације и уговори из дефиниције опасних ствари изоставио речи: „те морају бити надгледане и употребљаване са већом пажњом”.

Може се претпоставити да ће оваква формулација, која истиче опасност као једини критеријум, битно утицати на даљи развој нашег права ка примењивању објективне одговорности за сваку штету коју било која опасна ствар било коме проузрокује.

Несумњиво да је ово значајан корак напред у стварању оригиналног југословенског појма опасне ствари који је шири од појма опасне делатности и погона јер обухвата сваку опасну ствар а истовремено ужи од одговорности за штете од било које, па и неопасне ствари, јер такво проширење објективне одговорности не би било друштвено оправдано ни у складу са начелима нашег правног поретка.

др Стојан Михајловић

ЗАЈЕДНИЧКА СВОЈИНА

Заједничка својина је право својине које имају два или више лица на некој ствари, чији удели у заједничкој својини нису одређени, нити се по правилу могу отуђити док траје заједничка својина. То није јединствена правна установа са увек истом садржином, већ у ствари постоје више режима заједничке својине са већим или мањим разликама. Свима њима заједничко је то, што удели власника заједничара нису унапред одређени, и што је овлашћење располагања сасвим искључено или

⁸³ Одлука Гж 3049/68 у Нашој законитости бр. 6/69 страна 514.

пак битно ограничено. То је крупна разлика у односу на сусвојину, код које се део сувласника зна, и сваки сувласник може слободно располагати својим уделом (поклонити га, заложити, продати као другом сувласнику тако и лицу ван сувласничке заједнице).

Код ове врсте својине уствари је реч о „својини заједничке руке“ (*Eigentum zur Gesamten Hand*) која се најпре појавила у Н.Г.З-у, а затим у Шв. Г.З-у, а чији је новији облик продро у наше право углавном из Немачког права.

У нашем праву, поред приватне својине постоје и извесни облици заједничке својине који су остали из племенског и турско-феудалног уређења. Најинтересантнији остатак тих старих својинских облика је својина породичних задруга која представља најтипичнији случај заједничке својине. Породична задруга је облик породичне и имовинске заједнице, засноване на крвном сродству, заједничком животу и имовини. О постанку породичне задруге вођене су многе дискусије и постоје разне теорије. Данас преовлађује мишљење, да је породична задруга облик породице, који је настао у првобитној заједници. Она представља прелазни ступањ између матријархалне породице и патријархалне моногаме породице модерног света и остатак периода у коме је постојала колективна својина над земљом.

Породична задруга сачувала се веома дуго код југословенских народа (Срба, Црногораца и Хрвата), а сличних облика породичних заједница било је и код осталих словенских народа („родоваја“ код Руса, „сполната“ код Пољака итд.). Није типично словенски облик породичне заједнице, јер је утврђено њено постојање у разним облицима и друштвено-економским условима и у других народа Европе (на пример: У Грчкој, код Римљана, Немачкој) и Азији (на пример: Индија). То није само заједница живих чланова задруге, већ је то нека врста идеалне породичне заједнице прошлих, садашњих и будућих покољења. Као остатак затворене кућне привреде, ова је заједница субјект права „а појединац ван те заједнице нема ни имовине ни субјективитета.

У модерном капиталистичком друштву ово стање би било немогуће, и заиста је било тешко законодавцу, да по начелима савременог права регулише задругу. У томе је ипак много више успео Богишић у О.И.З-у. Он у члану 964 каже: „Кућа, тј. домаћа заједница у својој целини ступа на место чланова куће“, и даље у члану 688: „Ни мушки ни женски чланови куће немају оупште, сами по себи, права да трудом својим теку особине“. Све што задруга („Кућа“) заради, неподељено припада задрузи (§ 508 ГЗ, члан 687 и 968 О.И.З-а).¹

Из овога произлази да имање припада задрузи као целини, и као таквом идеалном колективу. Код породичних задруга, чији су чланови везани крвним сродством, постоји заједничка својина задруге на задружној имовини. Поједини чланови не знају

¹ Општи имовински законик (Богишићев имовински законик) Београд — 1927 г. стр. 282—283.

свој удео у овој имовини и нису овлашћени да располажу ни једним њеним делом. Величина делова појединих чланова је непозната све до деобе. Са продирањем капиталистичких односа долази до распадања породичних задруга, а тиме и до нестанка ове заједничке својине. Развитком капитализма у нашој земљи, породичне задруге почеле су нагло да се распадају и да ишчезавају. Томе је доста допринело законодавство старе Југославије (углавном ОГЗ и СГЗ), које се заснивало на приватној индивидуалној својини. Услед промењених економских и друштвених услова, све је мање породичних задруга. Ипак наше позитивно право још увек води о њима рачуна (као на пример: Закон о аграрној реформи и колонизацији од 1946. год. и од 1. XII 1948. год.; Закон о пољопривредном земљишном фонду општенародне имовине од 27. V 1953. год. и члан 154 Закона о наслеђивању од 1955. г.).

Наше послератно право познаје три облика заједничке својине и то: заједничку имовину брачних другова (члан 10 ОЗБ), наследничку заједницу (члан 148 и 149 ЗОН-а) и заједничку својину власника на деловима зграде, који служе згради као целини (према Закону о својини на деловима зграде). Први облик заједничке својине, који није сусвојина, предвиђа Закон о браку од 9. априла 1946. год. По члану 10 тога Закона правило је, да је имовина коју су супрузи стекли радом у току брака њихова заједничка имовина.

Брачни другови су ограничени у слободном располагању у односу на заједничку имовину, тако да се правно не би могао ниједан брачни друг одрећи свог права у учествовању у заједничкој имовини, нити би то право могао пренети на другог.

Редак је случај, да заједничку имовину представља једна имовинска ствар, која се налази код једног брачног друга, а да та заједничка ствар не би била оптерећена или заједничким дугом или пак потраживањем којег од брачних другова на основу права на накнаду посебне имовине. У већини случајева ова заједничка имовина је састављена од читавог скупа ствари, најчешће оптерећених разним потраживањима. У крајњем случају мора доћи првенствено до обрачуна и стварања једне чисте имовинске масе, на коју би се примениле одредбе члана 10 Основног Закона о браку о заједничкој имовини, која се дели сразмерно доприносу у стицању од стране оба брачна друга.

За време трајања брака та заједничка имовина брачних другова није видљива, нити се може разграничити шта је чије. А то са разлога, јер брак сам по себи представља једну етичку, психичку и економску заједницу, у којој је код стицања имовине циљ оба брачна друга добробит породице. Код једног исправног и хармоничног брачног односа нико не мисли на то, да стиче за себе. Стечена имовина карактеристична је по заједничком циљу оба брачна друга.

Шта представља заједничку имовину, у суштини је тешко одредити, јер то ни сам Закон о браку није одредио. Према члану 10 ОЗБ то је имовина стечена радом у току брака и ништа

више. Као правило можемо прихватити становиште, да заједничку имовину сачињава она чиста имовинска вредност, која преостаје по одбијању заједничких дугова и посебне имовине од целокупне имовине брачних другова.

Заједничка имовина брачних другова стечена њиховим радом у току брака је нужна последица равноправности супруга, учвршћавања и одржавања брака. Код примене прописа члана 10 Основног Закона о браку код брачних другова постоји предпоставка заједничког стицања имовине, која се не мора доказивати, тако да се право на удео у овој имовини сваком брачном другу по самом закону унапред признаје.

Многи покушавају да овакву тековинску заједницу изједначе са сувласништвом. Међутим, то не произлази из самих одредаба Закона о браку, због посебног схватања о месту породичног права у систему наше правне науке. Повезујући члан 9, 10 и 12 Основног Закона о браку најлакше је ово утврдити. Јер из императивних одредаба Закона о браку произлази да брачни однос ствара један специјални имовински режим, који је као такав утврђен законом, и кога брачни партнери не могу изменити својом вољом. Већ сама та чињеница довољно показује, да не може постојати правни идентитет између заједничке имовине брачних другова, који познаје Основни Закон о браку и института сувласништва, које познаје грађанско право. То су две посебне правне категорије из две различите гране права са многим додирним тачкама. Оне су међутим, сасвим недовољне да ове две институције правно поистовете. Заједничка имовина брачних другова манифестује се као њихово равноправно сувласништво тек приликом деобе, која најчешће настаје у часу престанка брака, или пак споразумном деобом имовине у току трајања брака, а на основу овлашћења датих им чланом 12 Основног закона о браку.²

Сва средства која су стечена радом брачних другова у току брака, и све оно што је тим средствима набављено, представља заједничку имовину. При том није битно, да ли је овај или онај предмет прибавио један или други брачни друг средствима стеченим само својим радом без учешћа и другог брачног друга у раду на стицању баш тих средстава и тог предмета, нити да ли је стечена ствар (непокретна) пренета на овог или оног брачног друга, нити да ли је у куповини неке ствари учествовао само један брачни друг, уколико се она купује новцем стеченим заједничким радом. С тога се не може ни обрачунавати ни пребијати једна ствар која се налази код једног брачног друга за другу ствар која се налази код другог брачног друга, па ни противредност истих.

Род од непокретности или приход од стоке, посебне имовине једног брачног друга, представља заједничку имовину брачних другова, јер ова добра настају радом у току производње

² Коста М. Месаровић О правним облицима Заједничке тековине, „Југословенска Адвокатура“, бр. 1/63, стр. 41.

а у вези тога треба имати у виду и оно на шта власник, као такав, има права у току производње (рента у виду закупнине).

Заједничка имовина може постојати и у случају, ако један брачни друг има више стоке приликом склапања брака, него приликом раскида брачне заједнице, јер је за утврђивање заједничке имовине одлучан принцип стицања радом а не принцип рединтеграције.

Одредбу члана 10 Закона о браку допуњују прописи Закона о имовинским односима брачних другова НР Србије од 18. фебруара 1950. године. Из члана 4 овог закона види се да: „својим уделом у неподељеној заједничкој имовини брачни друг не може ни располагати нити га оптеретити правним послом међу живима”. За ту врсту својине овај је пропис карактеристичан. Из њега се види да то није сусвојина, делови супруга нису унапред одређени и опредељени. Својина је, дакле неподељена. О овоме нам најречитије говори и члан 5 поменутог закона према коме се: „Непокретности из заједничке имовине уписују у земљишне књиге на оба брачна друга као њихова заједничка имовина на неодређеним деловима”. Ово овлашћење проистиче баш из специјалног карактера ове имовине, утврђеног у чл. 10 ОЗБ-а.³

Супрузи имају право да траже, под извесним условима (чл. 10 ОЗБ-а), деобу ове имовине. Одређивање удела може тражити и поверилац сваког брачног друга ради наплате свога потраживања. У случају принудне продаје издвојеног дела једног брачног друга, признаје се другом брачном другу право прече куповине ствари које су одређене као његов део (члан 9 Закона о имовинским односима брачних другова). Иначе овом заједничком својином управљају супрузи споразумно.

Други случај заједничке својине у нашем позитивном праву је наследничка заједница. Ову врсту заједничке својине предвиђа Закон о наслеђивању: у чл. 148 и 149. По овим прописима до деобе наследници имају на заоставштини заједничку својину. Међу наследницима истог оставитеља, ако их је више, по правилу долази до заједнице добара услед чињенице што наследници већ у часу смрти оставиоца стичу оставину. Ова заједница по свом правном карактеру представља наследничку заједницу. Наследничка заједница је заједница добара, која настаје међу наследницима на заједнички наслеђеној имовини. Наследничка заједница обухвата добра, односно имовину која је прешла на наследнике. Ова наследничка заједница траје док се не изврши деоба наследства, а обухвата све тестаменталне, законске и нужне наследнике. Оставина је до деобе заједничка својина наследника. Субјект наслеђене имовине су сви наследници заједно као целина. Сунаследник не може располагати са делом имовине на појединим стварима и правима оставине, јер таквог права нема.⁴

³ Гамс Др Андрија — Ставрно право, Београд 1961. год., стр. 65.

⁴ Др Милан Креч—Бура Павић, Коментар закона о наслеђивању са судском праксом Загреб 1964. год. стр. 513—514.

Посебну пажњу заслужује правило формулисано у члану 149 Закона о наслеђивању, наиме да наследници до деобе управљају заоставштином и њоме заједнички располажу. Из тога правила произлази, да неподељена заоставштина није обична сусвојина, дакле да наследници нису обични сувласници, и да поједини наследник није властан управљати и располагати самостално својим идеалним наследничким делом (што би иначе могао чинити да је у питању обична сусвојина). Таква заједница која постоји међу њима много је јача од сусвојине и пружа више гаранције и наследницима у њиховим међусобним односима, а и повериоцима оставиочевим, него обично сувласништво.

Управљати заједнички значи управљати по споразуму. Међу послове таквог управљања спадају нарочито вршења поседовних овлашћења на оставинским стварима, прибављање прихода и старање о одређивању супстанце наследства. Према томе, ако се наследници не могу споразумети, онда се поставља управитељ заоставштине, односно у крајњем случају долази до деобе.

За сваки акт располагања и управљања тражи се да буде извршен заједнички од свих наследника, или пак само од стране једног наследника, а у споразуму и уз сагласност осталих наследника.

Наследничка заједница не уписује се у земљишним књигама као самостални носилац права, јер то она и није будући да нема својство правног лица. Из овога произилази да: „Док не дође до деобе оставине, наследници немају сувласничке делове на појединим стварима па се у земљишној књизи не могу уписати у одређеним наследничким деловима”⁵

Наследничка заједница претпоставља заједницу имовине међу одређеним лицима. Правно она представља заједничку својину, па се на њу не могу применити одредбе о обичном сувласништву бивших правних правила грађанских закона. Код обичног сувласништва на стварима, право управљања припада свим наследницима заједно, док право располагања припада сваком наследнику који може својим, сувласничким делом у заједници самостално располагати. Међутим, из одредбе члана 148 став 1 Закона о наслеђивању произлази, да наследничком заједницом управљају и располажу сви наследници заједно, и да не постоји могућност да један од њих појединачно самостално располаже својим делом.

Имовинска заједница коју је Закон о наслеђивању нормирао међу сунаследницима много је чвршћа и сложенија од сувласништва по општем праву. Да се уласком трећих лица у ту наследничку заједницу однос заједничара не би још више компликовао и да би се сачувала хармонија међу наследницима, члан 149 Закона о наслеђивању предвиђа две мере. На првом месту наследник може свој део пренети само на којег од сунаследника. На другом месту, ако га уступи трећем лицу, то

⁵ Решење Врховног Суда Југославије Рев. бр. 32/60 од 27. V 1960. г.

треће лице не стиче тиме никакво право у самој заједници, него само према своме сауговорачу. Закон је на тај начин потпуно заштитио наследничку заједницу од уласка страних лица у њу.

Посебно регулисање овог отуђења (без обзира да ли је оно уз накнаду или не), за време док још постоји наследничка заједница, тј. док још није извршена деоба наследства, састоји се у дејству оваквог уговора односно у могућности његовог извршења у смислу преноса објеката отуђења наследничког дела, лицу у чију је корист наследнички део отуђен:

а) Уколико наследник отуђи пре деобе свој наследнички део једном (или више или свима) од сунаследника, уговор о овом отуђењу се може непосредно извршити, тј. наследник може пренети своја права на наслеђеном делу на санаследнике — кориснике отуђења.

б) Уколико наследник отуђи пре деобе свој наслеђени део (цео или једним делом) лицу, које није санаследник у конкретном случају, такав уговор обавезује тога наследника да тек по извршеној деоби свој отуђени наслеђени део преда другом уговорачу — кориснику отуђења. До тог момента, тј. до момента деобе, други уговорач не може тражити да му уступљени део буде предат од стране наследника, односно од стране осталих санаследника као учесника наследничке заједнице. Он дакле практично не може тражити извршење уговора.

По овом питању наша судска пракса је заузела становиште да: „Уговор наследника са лицем које није наследник о уступању наследства закључен пре деобе пуноважан је правни посао тражбено-правног карактера и он обавезује наследника да по извршеној деоби преда свој део сауговорачу, али се тај уговор не може земљишно-књижно спровести до извршења физичке деобе наслеба”.⁶

Наследничка заједница престаје кад се изврши деоба или кад сви санаследници своје наследничке делове уступе једном између себе или кад отуђе целокупно наследство трећем лицу.

Деобу могу извршити, и сами наследници међу собом. А ако се у томе не сложе, деобу ће извршити суд, према договору санаследника, и он ће саставити делове појединих наследника тако, да сваки од њих добије оно што одговара његовим потребама и занимању.

Основни принцип који гарантује ликвидацију ове наследничке заједнице јесте незастаривост права на деобу, дакле наследник може тражити деобу кад год хоће, уз једно ограничење да то не буде у невреме.

Под деобом наслеђене имовине у смислу члана 149 Закона подразумева се не само физичка деоба, већ исто тако и деоба путем утврђивања идеалних делова наследника у одређеним стварима, чиме они постају сувласници. Са становишта овога прописа постоји извршена деоба наследства, кад је у решењу о наслеђу одређен идеални део који наследнику припада на не-

⁶ Пресуда Врховног Суда А. П. В. Гз. 1043/62.

покретностима из заоставштине, те је на основу таквог решења извршена укњижба права својине на идеални део по основу наслеђеног.

После деобе наследства санаследници узајамно јемче за евикцију и физичке недостатке ствари, као и за постојање и наплативост потраживања. У случају, на пример, кад је једном наследнику стављена у део туђа ствар, па му та ствар доцније буде одузета, право је да му остали наследници тај губитак сразмерно накнаде. Исто важи и за случај кад та ствар има и друге правне или физичке недостатке. Кад се ради о потраживањима, онда се обавеза заштите простира на њихово постојање и наплативост, пошто, код потраживања, непостојање и ненаплативост одговарају ономе што код телесних ствари представљају њихови правни и физички недостаци.

Обавеза јемства за постојање наплативост потраживања траје три године по завршеној деоби, односно од доспелости обавезе.

На крају треба напоменути да појам заштите не обухвата само јемчење у накнади него и обавезу санаследника да се на позив туженог наследника појаве на суду у циљу пружања помоћи.

Трећи случај заједничке својине предвиђен нашим позитивним правом је својина власника на деловима зграде који јој служе као целини. Темељи, таван, степенице, кров, подрум, димњаци заједничка су недељива својина власника, чијим посебним деловима служе. Неће бити тешко установити намену, према којој се морају користити заједнички делови зграде, што служе згради као целини у појединим деловима зграде. Намена је одређена већ самом врстом појединог заједничког дела. Зна се, чему служе степенице, кров, подрум и сл., и на који се начин могу користити.

Оно што је за коришћење стана потребно, недељиво је повезано са станом, па се и стиче заједно с правом власништва на стан и подвргава се истим променама, којима и право власништва на стан, што значи, да се и преноси заједно с правом власништва на стан а ни у којем случају не може бити посебан предмет промета.

Из напред изложенога произлази, да заједничка својина у нашем стварном праву и данас, под новим условима нашега друштвеног развика заузима видно место. Наше послератно законодавство начелно прихвата овај својински облик али његово постојање ограничава само на у законима предвиђене случајеве, у којима би сваки други облик својине противречио природи и етичким принципима односа међу људима.

У праву се уопште сматра да је свака имовинска заједница приватног права (сувласништво, смеша добара итд.) привременог карактера, да компликује правне односе и кочи промет, да је тешка за администрирање и да је као таква неповољна за искоришћавање добара. Отуда сва законодавства садрже прописе којима олакшавају ликвидацију тих заједница.

У овој материји закон се обично ограничава на то да прокламује само начело деобе, да регулише права и дужности заједничара до деобе и да формулише извесна специјална овлашћења у корист одређених деобничара.

Правни проблеми овог стварно-правног института не исцрпљују се у оквиру овог приказа, који је рађен методом упоређивања теоретских и практичних поставки о овом својинском облику, већ има за циљ да послужи нашој теорији и пракси ради његовог шт обољег упознавања, проналажења и јединствених решења у конкретним спорним случајевима, а у складу са најновијим достигнућима наше правне науке и принципом заштите законских права наших грађана.

Коста М. Месаровић

НОВИЈИ ПРАВЦИ У РАЗВИТКУ МЕДИЦИНЕ И ПРАВО

Правни аспекти трансплантације органа

У В О Д

Развитак науке, а посебно медицине и биологије револуционишу у јакој мери живот данашњег друштва. То се одражава у знатној мери и на право. Просечно продужење људског века, смањење смртности одојчади, могућност сузбијања епидемија које су у ранијим периодима десетковали становништво (сетимо се само епидемија куга у средњем веку) су резултат бројних и значајних открића на пољу медицине и биологије.

Сведоци смо увођења у лечничку праксу све нових и нових терапеутских поступака који представљају како са теоријске, а још више са практичне стране многе проблеме који чекају своје решење.

Да поменемо само све већу употребу нових лекова (као последицу снажног развитка хемије и фармакотерапије) и начина лечења у циљу продужења људског века (и као последицу тога настанак нових медицинских грана: Геријатрије — науке о лечењу старих особа и Геронтологије — науке о старењу и старости), пресађивању људских органа (трансплантације), вештачко оплођивање (вештачко осемењавање револуционисало је пољопривреду и сточарство), трансфузије крви, лекови и терапија за вештачко мршављење и сузбијање гојазности — једне од значајних бољки развијених земаља — све то рађа проблеме који имају и свој правни аспект.

Поставља се низ проблема који чекају своје решење. Да напоменемо само неке:

а) одговорност лекара према болеснику приликом примене нових још недовољно испитаних начина лечења, односно лекова;

б) проблеми пристанка болесника за такве начине лечења;

в) питање преноса страног тела у болесников организам хируршким путем:

1) Са живог организма (људског или животињског);

2) Са мртвог организма;

3) Питање пристанка сродника у случају под 2) односно даваоца органа под 1).

г) Питање утврђења момента смрти (разликовање тзв. клиничке и биолошке смрти) и њене последице како у грађанском тако и у кривичном праву.

д) Питање правног статуса потомка рођеног као последице вештачког оплођења у породичном и наследном праву.

Ово су проблеми које смо набацили, јер се најчешће могу јавити, а и јављају се већ у не тако ретким случајевима — а законодавство за сада према тим проблемима још није заузело одређени став.

И проблеми које смо овлаш набацили од а) — д) тражиће реагује на појаву из свакодневне праксе и да заузима став према проблемима које ствара живот. Као последица развоја науке и технике нарочито у последњим деценијама никле су нове гране права: ваздухопловно и ауторско право — и питање одговорности (и грађанске и кривичне) које из њих проистиче и поводом њих настаје.

И проблеми које смо овлаш набацили од а) — д) тражиће и траже већ и данас да законодавство према њима заузме одређени став.

Но иако законодавство у већини земаља (па и код нас) о напред поменутих питањима није још заузело одређено гледиште, приличан број аутора посветило је на страни овом проблему пажње (1) а специјално питању трансплантације су делимично регулисала законодавства неких земаља. (2)

Од мноштва проблема набројаних напред желимо у овом напису да се дотакнемо само проблема назначеног у поднаслову овог чланка, а наиме о проблему правних аспеката трансплантације људских органа.

Већ је напред истакнуто да је живот и здравље људи најскупоценије, заправо непроцењиво правно заштићено добро човека. Друштво је одувек поклањало нарочито пажњу питању живота и смрти. Човек као физичко лице постаје рођењем субјект права, а престаје да то буде смрћу. Иако је здравље човека у првом реду предмет интересовања медицине и право му придаје велики значај. Тако се за појам здравља у менталном смислу везује у праву пословна способност субјекта права, а у моменту смрти као престанак физичке личности има знатне правне последице. Узмимо на пример случај из наследног права. Брачни пар без деце погине у аутомобилској несрећи. У том случају њихову имовину наслеђују њихови родитељи односно

њихови потомци, дакле браћа и сестре преминулих односно њихови потомци; и то мужевљеву имовину мужевљева родбина, а женину имовину женина родбина. Заједничка имовина се дели такође на рођаке преминулих сразмерно оном учешћу у коме су покојни учествовали у стварању те имовине. Ако међутим један од супруга преживи другог (јер је један моментално остао мртав приликом удеса, а други је умро у болници након неколико сати) ситуација је другачија. По нашем праву преживели брачни друг наслеђује преминулог у пола дела, а другу половину наслеђује родбина раније преминулог. То практично значи да рођаци оног који је за пар сати преживео наслеђују сву имовину покојника, а уз то још и пола имовине оног који је раније умро. Родбина овог раније преминулог наслеђује само половину имовине покојника. Други правни системи регулишу то другачије. Тако на пример грађански законик Мађарске у члану 607 одлучује да у конкретном случају с в а имовина оба супружника у целости припад рођацима преживелог. По том праву ако нема тестамент, преживели брачни друг у целости наслеђује покојника, а пошто је преживели умро кроз пар сати, сву имовину (оба брачна друга) наслеђује с а м о родбина оног који је умро доцније, а родбини оног који је умро пар сати раније не припада ништа. Због тога се у проблему који се третира поставља као важно питање моменат наступања смрти.

У ранијим периодима право се задовољило да као момент смрти узме моменат који је означила медицина, а то је био моменат престанка рада срца и крвотока.

Међутим, развојем природних наука нарочито у другој половини прошлог века као и у овом веку гледишта о моменту наступања смрти су се темељно изменили. У науци је продирало сазнање да смрт није појава која наступа моментално и од једном него да она настаје сукцесивно, а на што је већ указао и Енгелс. (3)

Медицина данас сматра да је смрт крајњи престанак функционисања мозданог и кичменог живчаног система, а као последица тога наступа престанак дисања, изостају откуцаји срца, свака се биолошка функција умањује до минимума да би ускоро сасвим престала. Но ова дефиниција не каже прецизно где је заправо граница између живота и смрти. Са физиолошког аспекта живот је угашен тек када је свака ћелија престала да функционише, те са физиолошког аспекта се не сматра да је смрт нужно наступила када је престао рад срца.

Сматра се да је клиничка смрт наступила у моменту престанка рада срца, а из практичних разлога право је и прихватило појам смрти у смислу клиничке смрти.

Међутим, смрт у биолошком смислу сматра се да наступа тек после клиничке смрти.

Разликовање ове две врсте смрти, заправо ново настали појам биолошке смрти (после клиничке смрти) постало је значајно због поменутог напретка природних наука, а нарочито медицине.

Сматра се дакле да је смрт наступила ако је престао да функционише мозак — но ако се накнадно вештачки покрене крвоток и дисање и функција мозга се реактивира — значи смрт није наступила. Ако се међутим, живот не поврати, сматра се да је смрт наступила престанком функције мозга.

Развитак биологије, хирургије и других медицинских знања имало је за последицу значајни продужетак просечног људског века са једне стране, па и настанак нових медицинских грана и техника са друге стране. Већ смо поменули геронтологију и геријатрију, па сада помињемо и хибернизацију (замрзавање тј. конзервирање живог организма са могућношћу доцнијег оживљавања).

Постоји став да оживљавање (реанимација) организма помера у први план и питање момента смрти. Данас се код реанимације разликују две фазе и то:

а) Реанимација у ужем смислу, која значи брзу примену терапеутских средстава и поступака код болесника или унесрећених особа, код којих је услед озбиљних поремећаја основних биолошких функција у организму настало стање које озбиљно угрожава живот и

б) Ресусцитација која после наступеле клиничке смрти подразумева комплексну примену средстава реанимације тј. ресусцитација заправо представља виши степен реанимације.

У циљу одржавања здравља и продужења живота медицина се служила и служи разним средствима: од уношења у организам разних лекова биљног, животињског и другог порекла, уношењем истих у организам до уношења у тело и састојака људског организма путем трансфузије крви и преносом (трансплантацијом) појединих ткива, па и појединих органа (рожњаче, коже, срчаних залистака) а и заменом појединих делова тела: вештачки зуби, протезе, вештачки крвни судови од пластичних материјала, замена поломљених кости металним и другим деловима итд.

Преношење делова тела са животињског организма (подсећамо на предатне спектакуларне операције диктиране комерцијалним разлозима Др Воронова; радило се о преносу жлезди са човеколиких мајмуна на човека у циљу појачавања полне моћи) на човека, те пренос одређених органа са човека на човека и то како са живог човека тако и са мртваца — су заправо и мотив да су се написали ови редови.

II.

Право оперише са извесним појмовима и околностима које је само право створило ради регулисања односа међу члановима заједнице (на пример: појам одговорности, урачунљивости, нужне одбране, стање нужде, правне и пословне способности итд.), те је у том погледу право суверено. Но сем тога право мора да води рачуна и о појмовима и околностима које се јав-

љају у природи мимо права те су предмет изучавања природних наука. Такав је појам смрт.

Питање момента настанка смрти, које је постало доста неизвесно управо после развоја природних наука, а нарочито медицине — створило је низ проблема и етичких и правних — који чекају своја решења.

Поставља се питање и одговорности лекара код покушаја да се спасе један живот употребом органа другог човека, о коме се можда још не зна сигурно да ли је већ умро или није. Јавља се проблем под којим условима се такви подухвати могу дозволити. Треба ли зато тражити нечију дозволу и одобрење, иако је то потребно ко то може дати. Под којим условима и околностима се може вршити пресађивање појединог органа са живог човека на другог. То се може радити само ако су у питању парни делови тела (око, бубрег) тако да се и са једним може живети, иако је акутна опасност шта ће се десити ако и тај једини орган пропадне?

Дневна, а и периодична штампа („*Der Spiegel*” бр. 23. од 1. јуна 1970) нас информира о догађајима да су покретани и судски процеси од стране сродника оних чији органи су после удеса узимани ради преноса на болеснике ради спасавања живота. Тако је забележен случај да је 18. јуна 1969. године са леша шумара Ретера (Rüdiger Raether), старог 31 годину у хируршкој универзитетској клиници у Бону узета јетра и иста пресађена 4 сата доцније тридесетогодишњем студенту Гаудиксу (Volkmar Gaudiks). Операција је била извршена под руководством шефа хирурга професора Гитгемана (Alfred Gütgemann). О догађају су из новина сазнале удова Ингрид Ретер и мати Шарлота Ретер — а пошто није затражена њихова дозвола и сагласност поднеле су кривичну пријаву и затражиле одштету на име болнине у веома високом износу. Случај је изазвао живо интересовање како правничких, тако и медицинских кругова. Јавно тужилаштво у Бону обуставило је поступак против професора Гитгемана крајем октобра 1969. године са образложењем да је тежња да се спасе живот пацијента Гаудикса оболелог од рака јетре важнија и превасходнија од тежње сродника шумара Ретера, да могу да сахране читав и неначет леш.

У погледу одштетног захтева одлучивао је Седми грађански сенат земаљског суда у Бону јануара 1970. године те је нашао да је „хирург требао пре пресађивања јетре да прибави пристанак бар једног од блиских сродника (јер да је болесник „мора да је сигуран да у случају његове смрти неће бити одузет ни један део његовог тела против његове воље или пристанка његових сродника.)” Упркос тога грађанско веће ослободило је професора Гитгемана обавезе да плати отштету јер „га у његовом поступку нису руководили комерцијални мотиви”, те што би у сличним случајевима „санкција била уперена према групи људи, о којој се претпоставља, да није целисходно да се према њој примењују санкције, да би се убудуће понашала како то закон налаже.”

Ово образложење је изазвало жестоку дискусију и неслагање како правних тако и медицинских кругова. Истицани су аргументи како је могуће да се од једне удовице у моменту сазнања смрти њеног мужа може тражити да донесе одлуку судбоносну за страног и непознатог очева. Указивано је надаље на аналогију ове ситуације да стањем нужде у коме је дозвољено жртвовање једног правно заштићеног добра мање вредности, да би се спасло правно добро веће вредности. Истакнуто је и гледиште да уколико се ради о животу, правно заштићеном добру највеће вредности, онда се треба пресадити орган са леша чак и против воље његових сродника.

Чула су се и мишљења да управо због нерегулисаности предњих проблема, може настати сумња и ризик код лекара (из бојазни од судског гоњења) да предузму све ради спасавања живота болесника коме је једини спас у трансплантацији органа. Управо неодређеност по питању овог проблема чека своје решење. Право још није заузело становиште шта заправо представља људски леш. Указано је већ раније да се још није рашчистило питање када је смрт наступила.

Право је за појаву смрти везало низ последица. Смрт је гашење физичке личности. Последица смрти је да се отвара оставински поступак, престаје брак и преживели брачни друг стиче право закључења новог брака. Деца и преживели брачни друг стичу право на пензију под одређеним условима. Међутим право није компетентно да утврди моменат у коме је смрт наступила.

Раније смо указали на разлику између појаве смрти у клиничком и у биолошком смислу. Указали смо да престанак дисања и крвотока није више довољан критеријум за питање да ли је смрт заиста и наступила или није. Помоћу масаже срца и применом вештачког дисања је медицина данас у стању да васпостави и дисање и крвоток и да то стање продужи, те се стога медицина ослања на критеријум одумирања мозга. Нулта линија биоелектричне активности мозга регистрована електроенцефалограмом (ЕЕГ). Но ни медицинари се не слажу у коме се моменту ова нулта линија може сматрати као моменат наступеле смрти. Период кога лекари имају пред очима креће се од 1 сата до 48 часова.

У случајевима сумње треба да моменат наступа смрти утврди конзилијум лекара — но није искључено да правници моменат смрти код особе која треба да буде давалац органа за трансплантацију утврде у каснијем моменту но што је то учинио тим лекара. У том случају хирург се (по мишљењима неких) излаже ризику да га сматрају убицом јер је узео на пример срце са човека који још није био леш.

Уколико лекар предузима извесне мере пре смрти, а у циљу да припреми трансплантацију (на пример: хибернизацију — снижавање телесне температуре) онда он са правног становишта може да буде оптужен за телесну повреду — сматрају неки.

Хипократова заклетва обавезује лекара да свим снагама настоји да одржи живот пацијента, значи да до момента наступеле смрти предузме све да се живот сачува, односно продужи. Са друге стране треба да предузме све да би спасао живот онога коме је трансплантација потребна.

Ту се лекар може наћи у колизији које право треба да реши: шта се у конкретној ситуацији има сматрати као претежније и важније? Како ту ситуацију решити?

Поставља се питање које мере предохране предузети да ничији правно заштићени интерес не буде повређен? Ради се често о веома хитним случајевима: Како да се прибави привола за трансплантацију органа и од кога се та привола има прибавити?

У дискусији је покренуто питање шта је заправо човек када он више није жив. Дали је леш ствар? Несумњиво сродници имају права из разлога хуманости и пијетета да настоје да им се издаје леш ради сахрањивања, али се не може дозволити да наследници постављају питања материјалне одштете и да комерцијализују ствари до те мере да се приступи черечењу леша, јер он није роба.

С друге стране развој медицине омогућује да убудуће настану сместишта односно банке за органе: крв се у заводима за трансфузију већ и сада скупља, а убудуће то може да се деси са кожом, костима, бубрезима или другим органима које у хибернисаном (расхлабеном) стању могу дуже времена да сачувају своју виталност. Познато је наиме да кости, рожњача, кожа, жлезде са унутрашњим лучењем, крв и после смрти задржавају извесна своја својства дуже времена. Какве предохране треба предузети да би се са једне стране сачувала осетљивост рођака, пијетет и понекад дубоко укорењени верски обичаји загарантоване уставом са једне стране, а са друге стране да се стане на пут халапљивој грамзивости и уцењивачким нагонима сродника? Од кога сродника треба тражити дозволу за трансплантацију, да ли то треба да буде редослед како се сродници позивају на наследство? Шта бива ако се сродници не сагласе? У већини случајева ради се о веома хитним случајевима који не трпе одлагања. Било је мишљења да се од болесника затражи приликом ступања у болницу писмени пристанак да је болница — овлашћена у случају болесникове смрти располагати његовим телом. Овом се приговорило да би могло психички то веома неповољно да делује на болесника, те да стога овај предлог не може да дође у обзир. Питање не само са правног него и са етичког становишта је веома дискутабилно па су се јавили озбиљни приговори у погледу трансплантације органа.⁴

Све ово је подстакло дискусију о томе под којим условима се могу и требају убудуће вршити трансплантације имајући у виду могућност вршења тих трансплантација како са живих здравих људи (ако се ради о парним органима: рожњачи, бубрезима — нарочито међу сродницима) тако и са тек преминулих у некој незгоди.

Постоји гледиште да посебне комисије лекара оцењују подобност за могућност трансплантације међу живима, као што комисије лекара дозвољавају и вршење побачаја.

Истакнута су мишљења да у погледу дозволе за преносе органа са тек умрле особе треба да она комисија лекара утврди да ли је наступила смрт, која неће учествовати у трансплантацији да би се одржала на тај начин највећа могућа објективност. Ово је захтев и светске здравствене организације (World Health Organisation).

У овом чланку се посветила нарочита пажња проблему трансплантације. У „Политици“ од 14. септембра 1970 г. објављен је чланак пресађено је 170 срца — 22 пацијената још у животу. У чланку је истакнуто да врхунски специјалисти за хирургију срца нису могли да се сложе у погледу настављања операција пресађивања срца. При томе је један од колега Др Барнарда из болнице Гроуте Шур у Кептауну изјавио да техника пресађивања срца напредује праволинијски, те се она не може зауставити. Париски хирург професор Дибо, сматра да би се сасвим успешно могла изводити операција пресађивања срца, захваљујући напретку извршеном у могућности одбира одговарајућег ткива за пресађивање. Сем тога, очигледан је напредак на плану лекова који отклањају тегобе после извршене интервенције. Међутим, други (нарочито енглески хирург Џон Моубреј) сматрају да је потребна велика уздржљивост у интервенцијама овакве врсте и да је најбољи начин да се сачека доба када буде решен проблем одбацивања. Изнети су на поменутом конгресу подаци да од нешто више од 170 пацијената код којих је срце пресађено живи данас свега 22. Неки су живели и до 2 године после операције, док су други готово одмах подлегли реакцијама организма који је одбацио пресађено тело.

Одмах затим „Политика“ од 17. септембра 70 г. доноси чланак о евентуалној могућности трансплантације мозга. У чланку се вели да је са медицинског гледишта данас могуће извести и трансплантацију мозга, али би то вероватно морало представљати потпуну „размену“ људске главе. Познати амерички хирург професор Хјум је истакао да се овакве операције, по свој прилици, неће вршити због ужасних последица до којих би дошло. Говорећи о за сада фантастичној идеји о пресађивању мозга Др Хјум је истакао да би у случају извршења овакве операције „мозак“, у ствари, био прималац тела, јер би он „преузео“ тело коме је пресађен“. „Личност чији би мозак био пресађен задржала би своју персоналност јер би мозак задржао меморију“ изјавио је професор Хјум — „много лакше би било пресађити целу главу јер би се у том случају мозак служио својим очима, ушима, носом и чулом мириса“. Познати хирург је упозрио да би се ова фантастична операција, у настојањима да се избегне публицитет могла извршити тајно. Надаље је Др Хјум навео: „Чак и у случајевима трансплантације срца долазило је до великих неспоразума и дискусија о томе када се један човек може сматрати стварно мртвим и да ли је, можда,

у неком случају, орган за пресађивање узет од неког још живог пацијента.” Према мишљењу овог научника број трансплантација срца ће се смањити, јер је тежња садашњих водећих хирурга не да пресађују цело срце, већ да замене само оштећене делове пацијентовог срца. Научник је закључио: „Пацијенти који би раније морали да приме цело нов срце данас задржавају своја срца, али „поправљена”.

Литература у том погледу на страни је прилично обимна и питање у вези трансплантације у последње време третира се као актуелна и веома савремена у бројним расправама, а на што се указује у наведеној литератури под фусотом бр. 1.

Ваља напоменути да су већ и неке земље донеле прописе који донекле регулишу проблем који се третира у овом чланку, а да је Италија донела Закон о регулисању начина преноса бубрега међу живима од 26. јуна 1967. године у коме се детаљно описују услови потребни за ову врсту трансплантације.

Из овог произилази да проблем трансплантације људских органа постоји и да ће сваким даном бити све акутнији и актуелнији због развитка технике и науке а нарочито медицине. То намеће задатак да се проблем који је уочен — покуша и решити или бар настојати да се допринесе његовом решењу.

Закључак:

Проблем постоји и чека да се реши. Поводом њега настају све новији и новији проблеми. Потреба да се проблем постави благовремено, те да се поводом тога изазове дискусија и да се подстакне размена мишљења био је и мотив да се ови редови објаве. Овде третиран проблем прелази границе не само појединог рејона или земље него и континента. Југословенска ни правна ни медицинска наука нису тако развијене да треба и мора да очекују искључиво са стране притиснуга решења, те да их готове прихвате. Сматрамо да би било корисно да меродавни научни кругови и у нашој средини учествују у међународној размени мишљења око решавања проблема који су нови и актуелни и који неодложно траже да буду решени јер их живот сваким даном намеће у све акутнијој мери. Ово тим пре, јер се — као што је напред истакнуто — јављају сваким даном проблеми чије решење не трпи никакво одлагање.

др Ковач Карло

¹ Hinderling Hans: Die Organtransplantation, als juridisches Problem, Schweiz. Med. Wochenschrift, 1958, 98, 773—777.

Hansen Gerhard: Arztliche Probleme an der Grenze von Leben und Tod, Aktuelle Fragen der Gerichtlichen Medizin, Wissenschaftliche Beiträge der Martin Luther Universität, Halle, Württemberg, 12, Halle-Saale, 1968, 244 p.

Savatier Jean: Et in hora mortis nostrae: Le problème des greffes d'organes prélevés sur un cadavre, Recueil Dalloz Sirey, 1968—18e cahier 8 mai, chronique 94. p.

Из збирке: Law and contemporary problems, Duke University, North-Carolina, 1967, свеска 32 број 4, јесен 1967. интересантне су следеће расправе:

Stickel Delford L.: Organtransplantation in medical and legal perspectives.

Mechanic David: The changing structure of medical practice.

Stason Blythe E.: The role of law in medical progress.

Fletscher John: Human experimentation, ethics in the consent situation.

Forgotsen Edwrd — Sook Jonh L.: Innovations and experiments in uses of health manpower — The effect of licensure laws.

Интересантан је и предговор овој збирци коју је написао Havighurst Clark.

Од расправа које се баве овим проблемом (а до којих нам је успело доћи), ваља још поменути:

Nizsalovsky Endre: Утицај модерне биологије и медицине на грађанско право (A modern biologia és orvostudomány hatása a polgári jogra) Allam és jogtudomány; 1969, 3, 387—403. Budapest

Horváth Tibor — Viski László: Утицај развоја биологије и медицине на кривично право (A biologia és az orvostudományok fejlődésének hatása a büntetőjogra (Allam és jogtudomány; 1969, 4, 622—653. Budapest.

Becker Günter: Rechtsprobleme der Transplantation unter Bedingungen des sozialistischen Gesundheitsschutzes in der deutschen Demokratischen Republik — Wochenschrift für die gesamte Medizin, Berlin vom 31. Јули 1970.

² Данска, Француска и Италија су донели извесне прописе у том правцу. Указујемо нарочито на италијански закон о регулисању начина преноса бубрега међу живим од 26. јуна 1967. године.

³ „Као што је то врло добро познато правницима, који су се узалуд мучили да открију неку рационалну границу почевши од које би се могло рећи да убити дете у мајчиној утроби значи злочин убиства, а исто тако је немогуће и установити моменат смрти, јер физиологија доказује да смрт није нешто што се догађа одједанпут, тренутно него је веома дуготрајан процес.“ Engles — Anti Diring) страна 29. издање „Култура Београд 1959.

⁴ Из извештаја анестетичара Озинског о првом пресађивању срца на живог човека извршеног од стране проф. Барнарда произилази да су се јавиле озбиљне сумње у погледу момента утврђивања смрти приликом узимања срца од даваоца. У извештају се каже: „давалац, жена стара 24 године, настрадала је 2. децембра 1967. године нешто пре 16 часова на једва око 1,5 км. удаљености од болнице у аутомобилској несрећи. У болницу је примљена са повредом лобање и мозга као и са преломом карлице и потколенице у дубоко несвесном стању. ЕКГ је нормалан. Неурохирург сматра 5 часова после трауме повреду мозга као леталну. ЕЕГ деностаје. У то време отпремају повређену и операциону салу, а 5 минута доцније доносе примаоца у просторију за увођење у наркозу. Примаоца је већ био пре 3 недеље примљен као кандидат за трансплантацију срца. 5 минута после тога почела је анестезија код примаоца. 35 минута доцније ослобођење срца. У 2,05 часова дат је хепарин и катетеризирана је феморална артерија. Управо четврт часа доцније у 2,20 прекинуло се са уметним дисањем код даваоца. 12 минута доцније у 2,32 отпочето је са одузимањем срца код даваоца. Истог момента је код примаоца уколпана машина „срце-плаћа“ и отпочета је трансплантација. „Цитирано по К. Х. Бауеру: Трансплантација органа — правна питања са хирушког аспекта. Langenbesov архив клин. хирург. 322 (1968) 22—24, са освртом на Озинског, наведено у чланку „Правни проблеми трансплантације под условима социјалистичке заштите здравља у Немачкој Демократској републици од Dr. Jur. Günter Vecsera у часопису: Das deutsche Gesundheitswesen — Wochenschrift für die gesamte Medizin, Berlin свеска од 31. јула 1970.

⁵ Према напису америчког часописа Сајенс (Science) вршила су четири истраживача са Универзитета у Лос Анђелесу експерименте са пацовима упогледу „пресађивања памћења“. Приликом једног експери-

мента пренели су материју која је потицала из мозга једног дресираног пацова у мозак друге животиње која није била обучавана. После тога се и ова непримљена животиња „сећала” тога чему су „научили” првог пацова: под утицајем блеска светлости животиња се упутила према месту где су раније у тим приликама стављали храну. — Према мишљењу неких научника су системи памћења у мозгу човека и у мозгу пацова у основи слични, па се на основу тога може закључити да би теоријски било могуће да се у човечији мозак пресади памћење другог човека.

САОБРАЋАЈНА МИЛИЦИЈА И ЉУДСКА ПРАВА

1. Савремени век је доба моторних возила. Људи купују готово масовно аутомобил да би са њим обављали свој редовни посао, одлазили као превозним средством на радно место, на недељни викенд, годишњи одмор и путовање по земљи и иностранству. Број аутомобила веома брзо расте, друмови су оптерећени возилима, саобраћај је закрчен а број саобраћајних несрећа је све већи. До удеса, несретних случајева па и погибије на друмовима долази готово свакодневно због рђавих саобраћајница, несавремених друмова, лоше организованог система у коме се аутомобилски саобраћај одвија, неисправних возила, невичности возача и непридржавања саобраћајних прописа. Да би се саобраћај правилно одвијао, и пре свега заштитили људски животи, у свим земљама на свету установањена је посебна јавна служба коју обавља саобраћајна милиција. Та служба постоји и у нашој држави и не може се порећи да се она у начелу одвија сасвим коректно и на задовољство грађана којима служи, иако је њена техничка опрема на ниском нивоу а бројно стање припадника ове милиције недовољно.

Али, нажалост, и то не баш тако ретко, наилазимо и на случајева у којима саобраћајни милиционери злоупотребљавају свој положај, прекорачују своја овлашћења и видно манифестују непознавање прописа тако да се објективно појављују уместо као заштитници интереса грађана који учествују у јавном друмском саобраћају, као службене особе које грађане излажу специфичном процедуралном малтретирању и психичкој и моралној тротури од којих грађани нису у стању да се заштите и одбране.

Треба одмах приметити да је у нашем Уставу, затим по одредбама Кривичног законика и правила Законика о кривичном поступку безрезервно загарантовано право окривљеног на одбрану, на очување његовог личног достојанства, на могућност да свестрано и несметано пориче наводе из оптужнице која му се ставља на терет, да представља равноправну странку у поступку чија права нису ништа мања од положаја и улоге тужиоца, да је заштићен од сваке произвољности и арбитрарности у оцени његових права и признатих интереса, да је дужина притвора (превентивног ограничења слободе) тачно одре-

Ђена, да је принцип невиности респектован до својих крајњих конзеквенци, да се претрес стана окривљеног не може извршити без специјалног налога и једне процедуре која је тачно одређена и врло прецизно постављена, да окривљени не мора да одговара на питања која му поставља суд или јавни тужилац, и да су његова права, поред осталог, заштићена и јавношћу поступка. Притом треба нагласити да наше законодавство не прави разлику између извршилаца кривичних дела. Ова права уживају и најокорелији криминалци, као и они који врше ситна кривична дела против части и угледа.

Међутим, кад је реч о саобраћајним прекршајима (без обзира да ли је прекршај присутан) и када саобраћајна милиција одлучи да интервенише, тада, у неким случајевима, сва та права, која грађани уживају и која су не смо свечано прокламована већ и реално загарантована, као да више не постоје. Грађани за воланом свог аутомобил, без претеривања и драматизације, предаје се готово потпуно у руке саобраћајном милиционеру и у поступку, који се тада према њему води, остаје без многих својих права на одбрану, на поштовање свог достојанства, на истицање противдоказа, на оповргавање свега што му се ставља на терет. И по једном чудном парадоксу, ако грађанин верује да има већа права на одбрану, то његов положај, објективно, постаје у много чему тежи, а уколико тражи извесна објашњења или инсистира на респектовању своје личности и коректан поступак, то се у неким случајевима, по некој чудној метаморфози, схвата као вид „супродстављања властима” или као провокација органа јавне безбедности, односно као омаловажавање оних који обављају своју редовну дужност. Практично, у оваквим не баш пријатним околностима, право возача се своди на могућност да се не изводи пред судију за прекршаје, већ да казну одмах плати и да на тај начин, потврђујући захтев органа милиције, у свему негира своје право на једнакоправно третирање.

У неким случајевима саобраћајна милиција, према подацима до којих смо могли доћи, заборавља на своју примарну мисију да штити животе грађана за воланом, већ се одмах поставља у улози власти која тражи беспоштедну покорност и потпуну подређеност. То више није дијалог равноправних странака, већ једне која тужи и истовремено суди, која непогрешиво и суверено даје квалификацију одређених поступака, иако је очигледно да се у току одвијања саобраћаја не налази увек у положају који јој омогућава широк преглед догађаја, као и поуздан, односно осигуран закључак и непогрешив суд, и која слободно одмерава висину казне (као да је постављен законски минимум и максимум) у зависности од снисходљивог и покорног држања грађанина према коме се казна изриче. Код многих људи почиње да се увлачи један осећај тоталне правне инфериорности и једно схватање о неопходности да се прихвати став крајње сервилности и негације свих својих права. Другим речима, мора се мирно и стоички примити једно стање потпуне

обесправљености, јер се други излаз из настале ситуације не може наћи. Ако желиш да се возиш својим колима, онда си свесно прихватио принцип по коме никад ниси у праву и да је плаћање казне тарифа за стандард у коме се налазиш.

Према томе, кад човек седне за волан својих кола, истога тренутка, у многим случајевима, лишава се својих права странке у поступку. Као што је познато, милиционер не може да уђе у стан грађанина, али може да заустави његова кола кад год то зажели и да у кола уђе кад он нађе да је то потребно удаљујући из њих возача и путнике. Окорелог криминалца милиционер не може натерати никаквим средствима, а да не дође у сукоб са Кривичним закоником, да нешто учини или да се уздржи од неког чињења, али саобраћајни милиционер вас може натерати да дувате у кесу којом се обавља алкохоличарски тест, иако у животу никад нисте окусили алкохол, и да вас на тај начин изложи једном специфичном понижењу и шикани своје врсте, или ако одбијете да то урадите, односно на то револтирано реагујете, може вас искључити из саобраћаја на отвореном друму под мотивацијом да није синуран у каквом се стању налазите те да постоји опасност да угрозите саобраћај. Једном речи, он вам може ограничити слободу кретања и везати вас за једно место које по закону износи одређено време, али практично његову дужину (дакле, и у већем временском трајању) одређује особа која вас је искључила из саобраћаја. Даље, као што је познато, најсуровији убица или политички терориста није дужан да одговара на питања која му се постављају нити да даје податке о себи, али грађанин за воланом мора да одговара (или се бар тако већине возача сматра да је корисно и готово нужно урадити) на готово бесмислена и крајње понижавајућа питања, неумесне опаске, заједљиве примедбе и друге облике вербалне шикане као нпр.: знате ли ви друже шта су то саобраћајни знаци; да ли ви уопште знате кад возач мора да стане ако је палица подигнута; зашто сте возили 66 кад је дозвољено 60 км на сат; да ли ви добро не видите шта се испред вас дешава или се правите да не видите; наравно, прекршај чините јер не гледате где возите и ко зна на шта мислите док држите волан у рукама; шта сте ви по занимању кад упозорење милиционера за вас не важи, да ли без упозорења вршћате и на свом послу; ко вам даде возачку дозволу; и томе слично.

У разговору са многим непрофесионалним возачима могли смо да дођемо до закључка да се на прсте могу избројати саобраћајни милиционери који су у разговору са возачем љубазни или бар коректни. Ниједан од милиционера, готово по правилу, ако грађанин мисли да је прекорачио своја овлашћења, не даје податке о себи иако је то дужан да учини, и што је возач у томе упорнији то су дрскост и претње од стране милиционера већи (не дам ти податке па шта ми можеш, овде ја постављам питања а не ти), а било је и случајева да се овакав став од стране грађана третира као силаџиство, па се подизао и пен-

дрек. У једном случају изнервиран и љутит милиционер од кога су се тражили подаци, узео је исправе возачу а затим својим колима одјурio низ друм не дајући о томе грађанину никакво објашњење тако да је настала права трка за колима милиције која се могла завршити и веома погибелно за учеснике у саобраћају.

Већ је постало сасвим пословично да се многи саобраћајни милиционери не постављају испред опасних места да скрену пажњу возачима на опасност која им прети, већ заузимају положај сакривени иза те опасности и вребају, односно хватају оне који се нису придржавали саобраћајних прописа (а то је многе могло да кошта живота). Из изнетог произилази да се овој служби, овако интерпретираној, не поставља као основни задатак да штити животе грађана, већ да се изричу новчане казне и на тај начин убирају материјална средства.

С друге стране, судије за прекршаје, по правилу, пријаву милиционера узимају као тачну и окривљеног врло често и не саслушавају, већ му доставе износ новчане казне коју треба да плати. (У неким случајевима долазило је до мешања личности и до потезања људи, који чак ни немају ауто, пред судију, да се правдају и траже исправку, што их стаје доста времена и малтретирања). Постоји мишљење да се овако мора поступати, јер се друкчије не може утврдити ко је извршилац саобраћајног прекршаја ако се милиционеру не би веровало. Због тога се његова верзија догађаја мора узети као тачна. У 90% случајева оваква пракса се показује као сасвим оправдана. Међутим, по нашем мишљењу, у целом овом поступку не може и не сме бити тежиште на казни која је и неважна, већ на правима грађана на одбрану и на признање њиховог грађанског достојанства, а који су много важнији од могућности да се неки кривци за саобраћајни прекршај извукну без одговарајуће санкције.

Кад смо разговарали са меродавнима о појавама некокретног понашања саобраћајне милиције на које се многи грађани жале, речено нам је да се ти ексцесни случајеви морају примити као нужно зло, јер ипак представљају изузетак од правила по коме се милиционери коректно опходе према грађанима. Иступ једног не може бацити сенку на службу у целини. Треба приметити да је било и мишљења да је посао саобраћајних милиционера веома тежак, напоран и исцрпљујући, да се они сусрећу са пијанцима за воланом, лоповима који су се колима „послужили”, силеџијама за воланом који угрожавају туже животе, и да се у таквим ситуацијама не може баш увек разговарати у рукавицама и бити „много фин”. Међутим, желимо да истакнемо да не делимо то мишљење и да је дужност саобраћајне милиције да се коректно опходи према грађанима без обзира на карактер њиховог понашања и природу прекршаја који су извршили. Свака генерализација није пожељна, јер се за воланом могу наћи и грађани чија је честитост несумњива, али који су ипак превидели саобраћајни знак и тако учинили прекршај. Потпуно је неодрживо да се осиноност милицио-

нера правда изузетним напорима којима су у својој служби изложени, јер би у том случају њихова редовна дужност била поистовећивана са злоупотребом службеног положаја, а то су ипак две различите ствари.

Мишљење да се оваква могућна некоретност према грађанима појављује као изузетак од општег правила, мало је утешна за грађанина који је погођен недоличним службеним поступком. Свој случај, и себе у том случају, грађанин не сматра изузетком, већ битним средиштем свих уставом признатих људских права. Ако би се погрешке и ексцеси у функционисању једне јавне и одговорне службе могли да правдају приговором изузетности, онда основна права грађана и њихов општи положај у друштву имају врло релативизирану вредност или се доводе у непосредну зависност од случаја који се квалификује као правило или као могући изузетак од просечних, опште прихваћених мерила. Због тога треба рећи да снага једне службе, њен друштвени углед и моћ њеног ауторитета морају бити тако фундирани да на своја плећа прими и све изузетке као саставне делове своје основне функције, јер се и грађани не деле на редовне и изузетне од којих само први уживају уставом призната права.

2. Овај краћи напис, а то желимо посебно да истакнемо, нема других претензија до искључиво да подстакне на размишљање многе од нас, а посебно не који су за то најпозванији, како би се спречиле појаве у којима се не поштује достојанство грађана као и њихово основно право на одбрану и хумано, коректно ретирање. Иако је наше друштво у својој широкој самоуправној организацији развило бројне и веома богате облике који на посебан начин истичу људску вредност, у овом домену налазимо се још увек у положају и сплету односа који се не могу сматрати сасвим прихватљивим. Због тога треба учинити неопходне напоре да се и у ову област унесе принцип хуманости и поштовања основних права грађана.

А како то постићи? Сусрет између милиционера и грађана одвија се на отвореном друму без икаквих сведока и једино што се може објективно урадити то је — апеловати на „честитост“ грађана и „свест“ милиционера. Наравно, да то не представља постављање сигурних процедуралних претпоставки које ће омогућити да се казне прави кривци, да се очува достојанство грађана и да се обезбеди њихово ефикасно право на одбрану и истицање принципа невиности ако је милиционер погрешно оценио да је прекршај присутан. У неким земљама грађанима се признаје право на нужну одбрану од насртаја милиционера који злоупотребљава свој положај, вређа грађане, испољава елементе моралног садизма па и отворене физичке агресије (подизање пендрека, гурње рукама, потезање за револвер) као и вербалне тортуре (драње, избрецивање, повици као: умукни, кучуј, тишина, одговарај само што те питам — што подсећа на капларисање у војсци, фамилијарно ословљавање са „ти“) које нарочито долазе до изражаја ако се грађанин упусти у расправ-

лање око постојања прекршаја и некоректног поступка милиционера.

Битно је, мислимо, у целој овој веома деликатној проблематици истаћи два момента: прво, да безначајност случаја (казне и до 20 нових динара) не може бити разлог да се грађанин осети потпуно беспомоћан или да кратким (мандатним) плаћањем „купује право“ на своје достојанство, на коректан однос према својој личности, другим речима да новцем штити своја права на мир, унутрашње спокојство и да се на тај начин брани од неоправданих настраја и некултурних (обично надмених и дрских) испада; и друго, да се наступ саобраћајног милиционера не може прихватити као „демонстрација власти“ према „подацима“ који морају гајити страхопоштовање према свему ономе што носи елементе државности и симболе поретка. Наше самоуправни друштво не може се развијати, кад су у питању саобраћајни прекршаји, без обзира на њихову безначајност, на принципима који макар и у изузетним случајевима подсећају на манире и стил средњовековне апсолутистичке државе као и став модерног тоталитаристичког система по којима је „власт“, која је од бога, увек у праву и да се грађани, као смерни поданици, са тим порају помирити. Овакав ропски, сервилан и нељудски менталитет грубо одудара од високих хуманистичких принципа на којима почива наше друштво. То се мора имати у виду ако се покаже као неопходно да се цео овај проблем изнесе на јавно разматрање и заузму ставови који одговарају интересима нашег друштва. Идеја о оснивању Савета професионалних и аматерских возача чији би представници били заступљени у милицијској патроли, заслужује посебну пажњу. С друге стране, стварање широких могућности да се притужбе на рад милиционера писмено објављују на огласним таблама милицијских станица, да се о њима јавно расправља и разматра у Савету за унутрашње послове на седницама које би само тим питањима биле посвећене као и у Савету возача који би, као друштвена организација, давао подршку (моралну, политичку па и правну) грађанима који сматрају да су њихова права грубо погажена, је такође сугестија коју треба размотрити и подржати. Систем пријава Републичком секретаријату на основу којих се грађани обавештавају о предузетим мерама за дисциплинско кажњавање милиционера (или се о томе не обавештавају), по нашем мишљењу, је застарео и не одговара духу и политичкој клими нашег самоуправниог друштва. Такав поступак носи у себи карактеристике једне административне затворености у којој грађанин остаје по страни иако се ради о његовим правима. Не верујемо да грађани траже казну за несавесне милиционере и да у томе виде сатисфакцију за своја повређена права и угрожено достојанство, а затим да се све настави по старом до новог ексцеса. Грађани не желе да остану по страни кад су у питању саобраћајни прекршаји и заштита њихових основних добара као што су живот, част и достојанство. Цела та служба установљена је ради њих самих, те само-

управни принципи који прожимају све поре нашег друштвеног система морају наћи своје место и у овом домену.

Кад је реч о овим проблемима, поставља се и једно чисто практично питање које није без принципијелног значаја. Наиме: зашто су саобраћајни милиционери престали да носе своје службене бројеве, односно зашто их крију испод пелерина и лакких кишних капута. Постоји сугестија да сваки милиционер на грудима свог шињела или блузе, односно кишног мантила носи утиснуто видљивим словима своје име и презиме као и место милициске станице у којој ради. На овај начин избегла би се непотребна расправљања између грађана и саобраћајних милиционера око ових података, а којима се милиционери обично одупиру и који доста често представљају непосредни повод за повреду службеничке и личне сујете због осећаја да се милиционер овим путем спушта са високог пиједестала „власти“ на позиције равноправне странке у поступку за утврђивање постојања саобраћајног прекршаја.

И на закључку ових размишљања, кад је реч о комплексним елементима ове проблематике, желимо да приметимо да нисмо компетентни да дајемо коначне предлоге и завршна решења јер то није област којом се ближе бавимо. Ако смо се латили пера то смо учинили само зато да изнеди оно што многи наши грађани осећају, а ствар је надлежних да набу најадекватнија правна и општа процедурална решења.

др Михаило Митић

ИЗ СУДСКЕ ПРАКСЕ

Тешко дело против опште сигурности. (ВСВ, бр. Кж. 538/970).

I. ст. суд је прогласио кривим и осудио на три године строгог затвора оптуженог због крив. дела из чл. 273. ст. 5 у вези са чланом 271. ст. 3 КЗ. Оптуженик је уложио жалбу, која је само делимично уважена, казна смањена на годину и по строгог затвора, а из разлога:

Узрочност као објективна веза између радње човека и последице постоји у кривичноправном смислу не само онда кад инкриминисана радња представља непосредан услов забрањене последице, већ и у случају кад је ова радња заједно са радњама других лица или условима друге врсте допринела наступању забрањене последице тако да се појављује као њен узрок.

Све радње извршене од стране више одговорних лица по правилу су међусобно повезане и условљене, надовезују се једна на другу, те својим заједничким деловањем у коначном резултату могу да проузрокују штетну последицу.

О прекиду узрочне везе може се радити само у случају кад је радњом другог лица или усваја елементарног догађаја претходни узрочни ланац прекинут и заснован нов узрочни однос који — одвојено од прве радње — самостално доводи до наступања последице.

Помиловање у односу на изречене мере безбедности. (ВСВ бр. Кж. 682/970).

Окружни суд је решењем одбио молбу за помиловањем. Уложена

жалба је одбијена, а из разлога:

Одредбама Кривичног законика није предвиђена могућност помиловања у односу на мере безбедности као специјалне санкције нашег позитивног кривично-правног система помиловањем не може бити измерена нити укинута изречена мера безбедности.

Накнадно утврђена обавеза плаћања трошкова. (ВСВ бр. Гж. 1405/70).

1. ст. суд је решењем обавезао тужену да плати трошкове дате за таксе, који су после правоћности пресуде, тражени. Тужена је уложила жалбу, која је као неоснована одбијена, а из разлога:

Чланом 153 ЗПП, према коме суд у захтеву за накнаду трошкова одлучује у пресуди или решењу којим се завршава поступак пред тим судом и то на основу одређеног опредељеног захтева странке, није искључена могућност да странка накнадно, па и након правоћности одлуке, тражи и суд јој додели према противној странци оне трошкове за које у време доношења одређеног захтева још није знала односно није могла знати да ли је дужна да их плати или не.

Како је тужитељица доказала да је таксу платила по позиву који јој је упућен по правоћности судске одлуке, то је њен захтев основан.

Потраживање дужника које није пребијено у поступку принудног потраживања са потраживањем повериоца може се самостално утужити. (Решење Врх. привр. суда Сл. бр. 1621/70).

По завршеном поступку принудног поравнања ван стечаја тужилац је тужбеним захтевом предложио да се тужени обавезе на плаћање одређеног новчаног износа наводећи да овај износ није био пребијен са потраживањем туженог као повериоца у наведеном поступку поравнања.

Првостепени суд је овај захтев одбио налазећи да се постигнутим поравнањем коначно уређује имовинско стање како дужника тако и поверилаца према том дужнику,

па да по правоснажно окончаном поступку принудног поравнања странке нису овлашћене да истичу било какав захтев у погледу потраживања настало пре покретања поступка принудног поравнања.

Другостепени суд није прихватио ово становиште, већ је поводом жалбе тужиоца ранију пресуду укинуо и предмет вратио на поновно суђење.

Из образложења:

„Уколико се утврди да су странке пропустиле да утврде пребијање међусобних тражбина на дан отварања поступка принудног поравнања, овај суд сматра да због тога ипак тужилац није изгубио право да своје тражбине накнадно тражи, како то погрешно сматра првостепени суд наводећи да је у поступку принудног поравнања коначно уређено имовинско-правно стање тужиоца у погледу права и обавеза до отварања тога поступка, па да тужилац након тога нема права да оставује захтеве према својим дужницима у погледу потраживања која су настала пре одобрења принудног поравнања. Овај суд, напротив, сматра да тужилац своју тражбину против туженог, који се појављује као поверилац по решењу о одобрењу принудног поравнања, може истаћи и након правоснажности тога решења, ако га у поступку принудног поравнања тужени приликом пријављивања свога потраживања није узео у обзир.“

Саопштење инвеститора о задржавању права на уговорну казну због неблагоприятног извршења уговора о грабењу може се дати од почетка доцње извођача и у поступку коначног обрачуна. (Решење Врх. привр. суда Сл. бр. 2029/70-3).

Првостепени суд је делимично уважио приговор урачунавања у тужбени захтев који је поднесен за наплату изведених грабевинских радова противпотраживања туженог са наслова уговорне казне због неблагоприятног извршења уговора, и у том делу тужбени захтев одбио.

Поводом жалби странака другостепени суд је пресуду нижег суда

укинуо и предмет вратио ради допуне доказног поступка и утврђивања потребног чињеничног стања, наводећи у погледу захтева за уговорну казну следеће:

„Да ли је потраживање туженог из основа уговорне казне основано требало је посебно расправити питање када је по уговору требало да тужилац преда објекат имајући у виду не само доцњу туженог око увођења тужиоца у посао већ и накнадне радове и вишак радова као и околност ако је због тога тужилац са изградњом без своје одговорности ушао у зимски пе-

риод и ако му је због тога било отежано извођење радова. Сем тога, требало је на несумњив начин расправити спорно питање да ли је тужени благовремено задржао право на уговорну казну имајући у виду да се ово саопштење према правним правилима која регулишу одnose у грађевинарству има извршити почев од тренутка када је извођач радова пао у доцњу па све до предаје радова с тим што се ово саопштење може учинити и у поступку коначног обрачуна уколико је обрачун извршен у примереном року од предаје радова.”

УПИС У ИМЕНИК АДВОКАТА АК У САПВ

Пошто су се оба органа који одлучују о упису у именик адвоката Управни одбор и Савет, сагласили да постоје сви услови за упис у именик адвоката, то су на основу чл. 93 тач. 4, чл. 87 тач. 3, чл. 13 тач. 1, 2, 3, 6 и 7 ЗОА, чл. 13 ст. 2 Закона о правосудном испиту, те чл. 7 и 9 Статута АК у САПВ, уписује се у именик адвоката са даном 10. II 1971. године, с решењем број:

24/1971	РАШКОВ Др МАША	—	КИКИНДА
29/1971	ПОПОСКИ АНДРЕЈ	—	НОВИ БЕЧЕЈ
30/1971	БОРОЦКИ ПРОКА	—	БАЧКА ПАЛАНКА
31/1971	РАЛЕВИЋ ДРАГИША	—	ПАНЧЕВО
32/1971	ВУЧИНАЦ АНТУН	—	НОВИ САД
35/1971	БАЧУЈКОВ СЛАВКО	—	ПАНЧЕВО
45/1971	САБАТУШ СТЈЕПАН	—	НОВИ САД
51/1971	БИКАР БОРБЕ	—	ЧАНТАВИР

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА АК У САПВ

На седници Управног одбора Адвокатске коморе у САПВ у Новом Саду која је одржана 30. јануара 1971. године донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај, председника, секретара и референата о раду Коморе.

2) Одлучено је да књиговодство Коморе пошаље опомене свим адвокатима који дугују чланарину за 1970. годину, те да се позову на уплату коморског доприноса према пријави коју су поднели управи прихода.

3) Утврђени су дани Прославе педесетогодишњице од оснивања Адвокатске коморе у Новом Саду и то: 24, 25. и 26. септембар 1971. године. Утврђена је листа страних и домаћих гостију. Прихваћен је програм Прославе и начин финансирања.

4) Решавано је о молбама за упис у именик адвоката.

5) Решењем бр. 33/71 уписан је у именик адвокатских приправника Лаковић Милорад, са адвокатско приправничком вежбом од Пачков Борба, адвоката у Новом Саду, са даном 30. I 1971. године.

6) Решењем бр. 38/71 уписан је у именик адвокатских приправника Добросављев Милан, са адвокатско приправничком вежбом код Кромпић Станка, адвоката у Новом Саду, са даном 30. I 1971. године.

7) Решењем бр. 27/71 брише се из именика адвоката Мићковић Данило, адвокат у Зрењанину са даном 31. XII 1970. године, јер је засновао радни однос. За преузимаатеља је одређен Цабафи Ласло, адвокат у Зрењанину.

8) Решењем бр. 28/71 одбијена је молба Вученић Светислава, адвоката у Зрењанину за укидање решења о обустави вршења адвокатуре, јер дисциплински поступак није окончан.

9) Решењем бр. 199/70 разрешен је дужности преузимаатеља адвокатске канцеларије пок. др Славка Лозанића, пен. адвоката бив. у Зрењанину Аршинов Владимир, а за преузимаатеља је одређен Кордић Душан, адвокат у Зрењанину.

10) Решењем бр. 52/71 евидентиран је уговор о пружању правне помоћи склопљен између Лазара Радојчића, адвоката у Новом Саду и Трг. пред. за промет, заступништво и посредовање „Тргоопрема“ из Новог Сада од 10. XII 1970. године.

11) Решењем бр. 23/71 евидентиран је уговор о пружању правне помоћи склопљен између Терек Шимона, адвоката у Сенти и Трг. усл. предузећа „Бачка“ из Сенте од 1. XI 1970. године.

12) Решењем бр. 47/71 евидентиран је уговор о пружању правне помоћи склопљен између Баштић Петра, адвоката у Новом Саду и Трг. пред. „Југопродукт“ из Новог Сада од 24. XI 1970. године.

13) Решењем бр. 447/70 брише се из именика адвоката Плавишић Миленко, адвокат у Сомбору са даном 31. XII 1970. године, јер је изабран за судију. За преузимаатеља је одређен Врменц Владимир, адвокат у Сомбору.

14) Решењем бр. 448/70 брише се из именика адвоката др Маша Рапков, адвокат у Кикинди, са даном 31. XII 1970, због пензионисања. За преузимаатеља је одређен Комненовић Милић, адвокат у Кикинди. Задржава чланство у Фонду посмртнине.

15) Решењем бр. 40/71 брише се из именика адвоката др Јефта Новић, адвокат у Новом Саду, са даном 15. I 1971. године, због пензионисања. За преузимаатеља је одређен Ненад Јовановић, адвокат у Новом Саду. Задржава чланство у фонду посмртнине.

16) Решењем бр. 445/70 Кокаи Келемен Рожа, адвокат у Малом Ибошу са даном 1. I 1970. преселила је седиште своје адвокатске канцеларије у Бачку Тополу.

17) Решењем бр. 449/70 Ивановић Милан, адвокат у Беочину са даном 1. I 1971. године преселио је седиште своје адвокатске канцеларије у Сремску Каменицу.

18) Решењем бр. 36/71 Зековић Димитрије, адвокат у Опацама преселио је седиште своје адвокатске канцеларије са даном 15. I 1971. године у Бач.

19) Решењем бр. 37/71 Лаћарак Лазар, адвокат у Бачкој Паланци разрешен је дужности привременог заменика адвоката Митровић Радослава у Бачу, а за привременог заменика одређен је Зековић Димитрије, адвокат у Бачу.

20) Решењем бр. 314/70 Вишацки Миленко, адвокат у Вршцу разрешен је дужности привременог заменика адвоката Павков Симе из Пландишта.

21) Решењем бр. 450/70 брише се из именика адвокатских приправника Петровић Сретен, адвокатски приправник из Новог Сада са адвокатско приправничком вежбом код Кениг Јулија, адвоката у Новом Саду, са даном 31. XII 1970. године, јер је засновао радни однос.

22) Решењем бр. 41/71 Новић Љубица, адвокатски приправник из Н. Сада са даном 15. I 1971. године променила адвокатско приправничку вежбу од адвоката Др Јефте Новића у Н. Саду код адвоката Ненада Јовановића у Н. Саду.

Управни одбор АК у САПВ

ЗАВРШЕТАК ОБЈАВЕ О ВАЖНИЈИМ БРОЈЕВИМА ПОШТАНСКИХ МЕСТА У ВОЈВОДИНИ БИГЕ ОБЈАВЉЕН У ИДУЋЕМ БРОЈУ.

„ГЛАСНИК” излази сваког месеца / Издавач и власник: Адвокатска комора у САПВ, Нови Сад, Змај Јовина 20 / Уређује одбор: Милорад Вотић, гл. и одг. уредник. Коста Хаџи, уредник, Славко Мишић, Оливер Новаковић и Золтан Корхеџ чланови одбора / Одговорни уредник: Милорад Вотић, адвокат, Нови Сад, Нар. хероја 6 / Текући рачун: 657-8-419 / Годишња претплата 40 н. д. / Цена једног броја 5 н. д. / Штампана „Будућност”, Нови Сад, Шумадијска 12

